

บทที่ 5

การปรับตัวของชุมชน

โรงงานอุตสาหกรรมถือเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญที่ทำให้ระบบนิเวศชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ดังนั้นชุมชนจึงจำเป็นต้องมีกระบวนการการปรับตัวที่เหมาะสมเพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางสภาพสิ่งแวดล้อมแบบใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไป ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการปรับตัวของระบบสังคม ได้แก่ ประชากร การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพชีวิตของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านโนนขามแป สำหรับการปรับตัวของประชากรนั้น เป็นการเพิ่มขึ้นของประชากรตามระยะเวลาที่เปลี่ยนไปที่ไม่เกี่ยวข้องกับการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมแต่อย่างใด ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำเสนอผลการศึกษาเฉพาะในส่วนของกระบวนการปรับตัวด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและด้านคุณภาพชีวิตของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านโนนขามแป ตามที่จะได้กล่าวต่อไปนี้

5.1. กระบวนการปรับตัวของชุมชนด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

ได้แก่กระบวนการปรับตัวทางด้านการเกษตรกรรม การประมง และการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค มีรายละเอียดดังนี้

5.1.1 กระบวนการปรับตัวของชุมชนด้านการเกษตรกรรม

จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านมีการปรับตัวในระบบการผลิตทางการเกษตรที่ค่อนข้างน้อย เช่น ปลูกข้าว ปลูกฝ้าย ปลูกปอ ปลูกมันสำปะหลัง ฯลฯ เป็นการปรับตัวเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาเพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ กระบวนการปรับตัวของระบบการผลิตทางการเกษตรของชุมชนได้ปรับสภาพจากการผลิตเพื่อยังชีพและเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นการผลิตเพื่อขายให้กับตลาดข้างนอกมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้านขึ้นเลยทีเดียว ปัจจัยที่ทำให้ระบบการผลิตทางการเกษตรของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปได้แก่

ก. ปัจจัยด้านพื้นที่ที่ใช้ทำการเกษตรกรรม เนื่องจากสภาพพื้นที่ส่วนมากในชุมชนเป็นพื้นที่ดอน โนนสูง ประกอบด้วยดินทราย มีลักษณะไม่อุ้มน้ำ ดินไม่มีความอุดมสมบูรณ์ สภาพของดินเหมาะสมที่จะใช้ปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ปอ มันสำปะหลัง หรือต้นยูคาลิปตัสเพื่อขายมากกว่าที่จะใช้ปลูกข้าวเพื่อใช้ในการยังชีพ

ข. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ เพราะชาวบ้านส่วนมากยังมีฐานะยากจน มีรายได้น้อย

ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนต้องแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น ด้วยการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางสภาพแวดล้อมแบบใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปดังนี้

ช่วงที่ 1 ในช่วงปี พ.ศ. 2508-2509 ชาวบ้านได้ทดลองปลูกข้าวไร่ตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่นิคมสร้างตนเองในพื้นที่ทำกินที่มีพื้นที่เป็นดอนหรือโนนสูงภายในหมู่บ้านแล้วพบว่า ชาวบ้านไม่ประสบผลสำเร็จตามที่คาดหวังไว้เท่าที่ควร ทำให้ชาวบ้านต้องประสบกับปัญหาตามมา กล่าวคือ พื้นที่ที่ใช้สำหรับเพาะปลูกไม่มีความเหมาะสมกับการที่จะใช้ปลูกข้าว เพราะทำให้ได้ผลผลิตข้าวน้อยกว่าปกติ ชาวบ้านใช้เวลาปรับตัวในการเพาะปลูกข้าวประมาณ 1 ปี จึงเลิกปลูก

หลังจากนั้นในช่วงปลายปี พ.ศ. 2509 ชาวบ้านจึงได้มีการปรับตัวแบบใหม่ด้วยการเปลี่ยนชนิดของพืชที่ปลูกใหม่ โดยนำฝ้ายมาปลูกตามคำแนะนำและส่งเสริมของเจ้าหน้าที่นิคมสร้างตนเอง เป็นกระบวนการปรับตัวที่ทำให้โครงสร้างของระบบการผลิตทางการเกษตรเปลี่ยนไป เป็นการผลิตเพื่อขายให้แก่ตลาดภายนอกหมู่บ้าน เป็นการเข้าสู่การพึ่งพิงในระบบเศรษฐกิจภายนอกหมู่บ้านเป็นครั้งแรกของชุมชน

ช่วงที่ 2 การปลูกฝ้ายได้ก่อให้เกิดปัญหาตามมา กล่าวคือ ทำให้ชาวบ้านต้องใช้จ่ายรวบรวมศัตรูพืชสำหรับกระบวนการผลิตฝ้ายค่อนข้างมาก กอปรกับราคาฝ้ายที่ตกต่ำ รายได้จากการขายฝ้ายไม่คุ้มกับเงินที่ลงทุนไป ชาวบ้านจึงเลิกปลูกฝ้ายแล้วหันมาปลูกปอแทน ชาวบ้านใช้เวลาปรับตัวในการปลูกฝ้ายเป็นเวลานานถึง 4 ปีเลยทีเดียว

ช่วงที่ 3 ในช่วงปี พ.ศ. 2512 ชาวบ้านเริ่มปลูกปอ แต่ก็ต้องประสบกับปัญหาตามมา อย่างมากมาย ทั้งนี้เพราะชาวบ้านต้องใช้เวลาไปกับกระบวนการผลิตของต้นปอค่อนข้างมาก กล่าวคือ ต้องเสียเวลาเอาปอมาแช่น้ำ ลอก และตากให้แห้งก่อนนำไปขาย เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น ชาวบ้านบางครอบครัวจึงได้นำเอาพันธุ์มันสำปะหลังมาทดลองปลูก เพราะเห็นว่าปลูกแล้วขายได้เลย ไม่ต้องเสียเวลามากเหมือนกับการปลูกปอ จึงเลิกปลูกปอตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 และเริ่มปลูกมันสำปะหลังเพื่อขายให้แก่พ่อค้าภายนอกหมู่บ้านอย่างจริงจัง จะเห็นว่าชาวบ้านใช้เวลาปรับตัวสำหรับการปลูกปอนานถึง 5 ปี

นอกจากนั้นในช่วงนั้นยังพบว่า การที่ชาวบ้านส่วนมากต้องประสบกับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ต้องซื้อข้าวที่มีราคาแพงจากตลาดภายนอกมาบริโภคในครัวเรือน ทำให้ชาวบ้านต้องบวบวหาซื้อที่ดินที่เป็นที่ราบลุ่มจากชาวบ้านหมู่บ้านอื่นเพื่อใช้สำหรับเพาะปลูกข้าว ชาวบ้านบางครอบครัวจึงเริ่มปรับตัวแบบใหม่ด้วยการเพาะปลูกข้าวควบคู่ไปกับการปลูกมันสำปะหลังในปี พ.ศ. 2512 ซึ่งการปลูกข้าวเป็นการผลิตเพียงเพื่อใช้ยังชีพในครัวเรือนเท่านั้น

กระบวนการปรับตัวทางด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการเกษตรกรรมของชุมชนก่อนมีโรงงานอุตสาหกรรมเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา เป็นการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตทางการเกษตรกรรม เพื่อให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่ดอนหรือโนนสูงที่มีอยู่ในชุมชน ตลอดทั้งมีการแสวงหาพื้นที่เพิ่มเติมเพื่อใช้สำหรับการเพาะปลูกข้าว เพื่อ

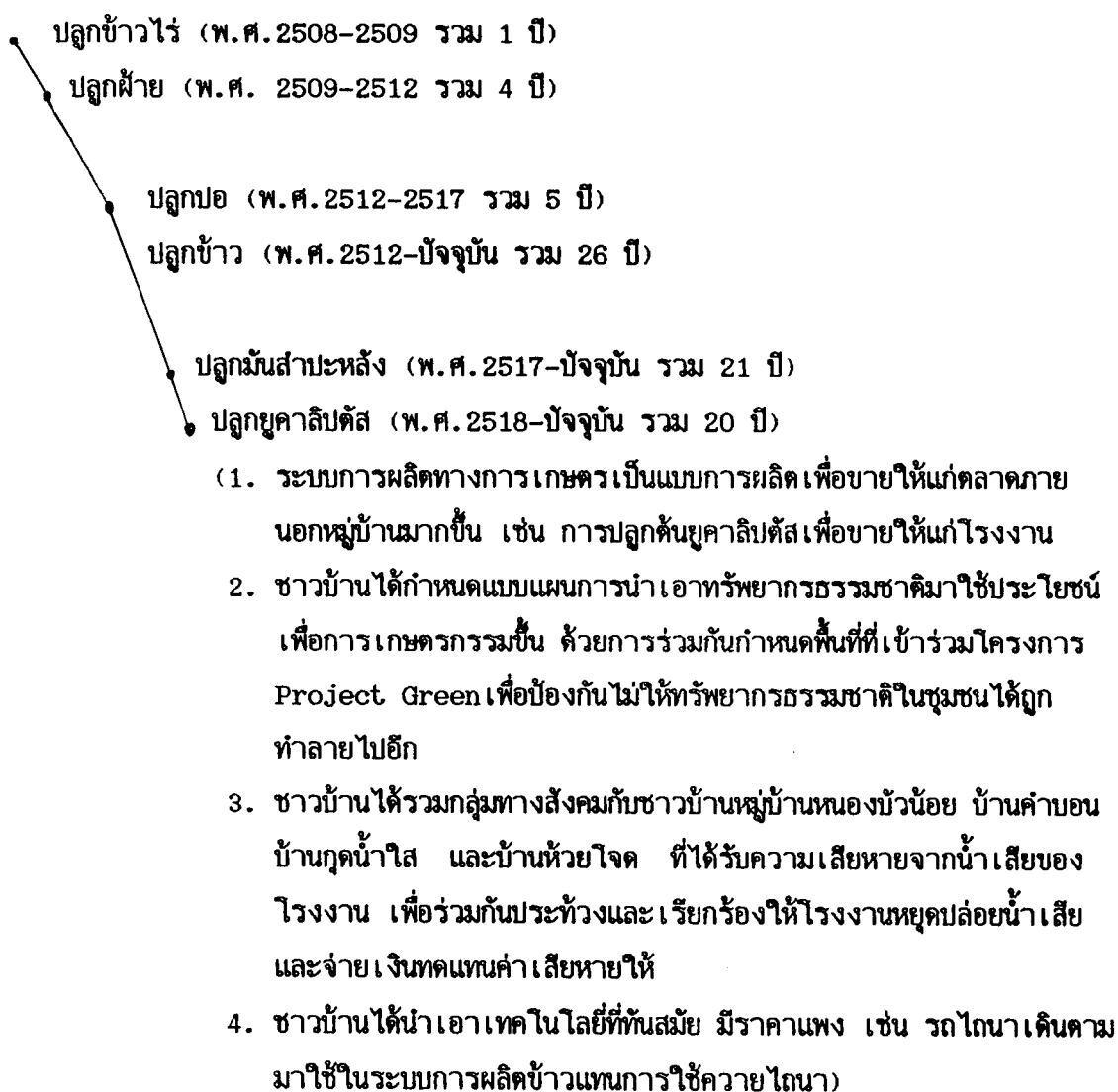
เป็นการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจของชุมชน แต่ภายหลังจากที่มีโรงงานอุตสาหกรรมมาตั้งในชุมชนก็ทำให้ระบบการผลิตทางการเกษตรกรรมของชุมชนเริ่มเปลี่ยนไปเป็นการผลิตพืชเศรษฐกิจเพื่อส่งขายเป็นวัตถุดิบให้แก่โรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ใกล้ชุมชนเพิ่มมากขึ้น ในช่วงนี้พบว่าชุมชนมีกระบวนการปรับตัวในการทำเกษตรกรรม ดังนี้

ช่วงที่ 4 ชาวบ้านเริ่มให้ความสนใจกับพืชเศรษฐกิจชนิดใหม่ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาส่งเสริม เพราะมองเห็นแนวทางที่จะช่วยแก้ไขปัญหาด้านของชุมชนได้ ดังนั้นในช่วงปี พ.ศ. 2518 ชาวบ้านจึงเริ่มซื้อต้นกล้ายูคาลิปตัสมาทดลองปลูก เพราะเห็นว่าเป็นพืชที่ปลูกง่าย สามารถเจริญเติบโตได้ดีในพื้นที่โนนสูง และประการที่สำคัญคือ ชาวบ้านไม่ต้องเสียเวลาดูแลรักษา สามารถทำงานอย่างอื่นได้ ในช่วงนี้มีชาวบ้านบางครอบครัวได้ปลูกต้นยูคาลิปตัสควบคู่กับมันสำปะหลัง แต่ปรากฏว่ารากของต้นยูคาลิปตัสได้เข้าไปเบียดหัวมันสำปะหลัง ทำให้หัวมันสำปะหลังเจริญเติบโตไม่เต็มที่ หัวมันสำปะหลังมีขนาดเล็กลง เมื่อเปรียบเทียบแล้วพบว่าผลประโยชน์ที่ได้จากการปลูกต้นยูคาลิปตัสมีมากกว่ามันสำปะหลัง ชาวบ้านจึงเลือกที่จะปลูกต้นยูคาลิปตัสอย่างเดียวหรือบางครอบครัวจะใช้วิธีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นสองส่วนเพื่อใช้ปลูกพืชทั้งสองชนิด โดยไม่ให้มีการปะปนกัน การปรับตัวของชุมชนในช่วงนี้จึงเป็นการปรับโครงสร้างของระบบการผลิตทางการเกษตรเพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ของชุมชน ตลอดจนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดภายนอกหมู่บ้าน เพราะทำให้ชาวบ้านสามารถแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ จะเห็นว่าชาวบ้านส่วนมากใช้เวลาในการปรับตัวสำหรับปลูกมันสำปะหลังนานถึง 21 ปี (พ.ศ. 2517-ปัจจุบัน) และใช้เวลาในการปรับตัวสำหรับการปลูกต้นยูคาลิปตัสนานถึง 20 ปีเช่นกัน

ในขณะเดียวกันชาวบ้านบางครอบครัวก็พยายามเสาะแสวงหาพืชเศรษฐกิจแบบใหม่มาปลูกเพิ่มด้วย เช่น การปลูกอ้อย เพราะเห็นว่าเป็นพืชที่ชาวบ้านหมู่บ้านอื่นปลูกแล้วขายได้ราคาดีสามารถส่งไปขายที่โรงงานน้ำตาลในอำเภอน้ำพองได้เลย แต่เนื่องจากชาวบ้านไม่ได้ศึกษาดูแลที่รับซื้ออ้อยให้ดีเสียก่อน ทำให้ชาวบ้านต้องประสบกับปัญหาดูแลรับซื้อ เพราะโรงงานจะรับซื้ออ้อยจากชาวบ้านที่เป็นสมาชิกอยู่ในโควตาของโรงงานเท่านั้น ชาวบ้านจึงต้องประสบกับปัญหาการขาดทุน ชาวบ้านใช้เวลาปรับตัวในการปลูกอ้อยเพียงแค่ 1 ปีเท่านั้น เมื่อมีปัญหาทางด้านการตลาดเกิดขึ้น ชาวบ้านจึงได้แก้ปัญหาด้วยการปลูกพืชต้นยูคาลิปตัสสอยอย่างเดียวกับเพื่อนบ้านคนอื่น ๆ ปลูก เพราะเห็นว่ามียอดรับซื้อผลผลิตที่แน่นอนกว่า ขายได้ราคาดี และสามารถตัดขายให้แก่โรงงานกระดาษที่อยู่ใกล้บ้านได้เลย ไม่ต้องเสี่ยงกับการขาดทุนอีกด้วย

ในปี พ.ศ. 2525 โรงงานอุตสาหกรรมผลิตเยื่อกระดาษพิณข ๗ ได้เข้ามาส่งเสริมชาวบ้านให้มีการปลูกต้นยูคาลิปตัสอย่างจริงจัง การมีโรงงานอุตสาหกรรมมาตั้งในชุมชนใกล้หมู่บ้านและใช้ผลผลิตทางการเกษตรเป็นวัตถุดิบในกระบวนการผลิตนั้น ทำให้ชาวบ้านเกิดความมั่นใจในผลประโยชน์ที่จะได้รับเพิ่มมากขึ้น ชาวบ้านจึงเริ่มหันปลูกต้นยูคาลิปตัสอย่างจริงจังเป็นจำนวนมากถึง 38 ครอบครัวเลยทีเดียว และเมื่อโรงงานอุตสาหกรรมได้ส่งเสริมให้มีโครงการ

จะเห็นว่ากระบวนการปรับตัวของชุมชนบ้านโนนขามแม่ในการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตรกรรมนั้น เป็นกระบวนการปรับตัวทางด้านระบบการผลิตทางการเกษตรกรรมให้เป็นการผลิตเพื่อขายให้แก่ตลาดภายนอกหมู่บ้านมากขึ้น ด้วยการปลูกพืชเศรษฐกิจแบบใหม่ให้มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ สอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้านในชุมชนและตลาดรับซื้อนอกหมู่บ้านเป็นหลัก ดังนั้นชาวบ้านจึงมีการปลูกพืชเพื่อขายเป็นวัตถุดิบให้แก่โรงงานมากขึ้น นอกจากนั้นระบบการผลิตข้าวแบบเดิมได้ถูกปรับเปลี่ยนไป มีการนำเอาเทคโนโลยีแบบใหม่ที่ทันสมัยมาใช้ในการกระบวนการผลิตเพิ่มมากขึ้น และปรากฏการณ์น้ำเสียที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ทำให้ชาวบ้านมีการปรับตัวแบบใหม่ด้วยการกำหนดแบบแผนการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรกรรมในชุมชน สามารถสรุปกระบวนการปรับตัวของชุมชนด้านการเกษตรกรรมได้ตามแผนภูมิที่ 10 ดังนี้

แผนภูมิที่ 10 แสดงกระบวนการปรับตัวของชุมชนในด้านการเกษตรกรรม

5.1.2 กระบวนการปรับตัวของชุมชนด้านการประมง

ชุมชนบ้านโนนขามแปมมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติและมีการพึ่งพิงธรรมชาติในการดำเนินชีวิตมาโดยตลอด โดยเฉพาะลำน้ำพองซึ่งถือเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของชาวบ้าน ชาวบ้านสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้เพราะจับปลาในลำน้ำมาเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน และหากจับได้จำนวนมากก็จะนำไปขาย ทำให้มีรายได้เพิ่มอีกทางหนึ่ง เป็นกระบวนการปรับตัวของชุมชนที่เป็นการพึ่งพิงอาศัยทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนเพื่อการดำรงชีวิตด้วยการทำการประมงเหมือนสังคมชนบทในภาคอีสานทั่ว ๆ ไป

หลังจากมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งในชุมชนได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อการทำการประมงของชุมชนมาก ชาวบ้านมีการทำการประมงลดลง หรือบางครั้งรอบครัวไม่ทำการประมงเลย ทั้งนี้เพราะปัจจัยหลายประการ ได้แก่

1. น้ำเสียจากโรงงานทำให้ปลาตาย ชาวบ้านหาปลาได้ยากขึ้น
2. ชาวบ้านต้องออกไปทำงานรับจ้างนอกหมู่บ้าน ทำให้ไม่มีเวลาที่จะมาจับปลา
3. ชาวบ้านมีอายุมากขึ้นแล้ว ไม่มีแรงมาหาปลา
4. กลัวร่างกายได้รับอันตราย หากนำปลาที่มีสารเคมีสะสมอยู่ในตัวมาใช้ประกอบอาหาร

จากปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้ชาวบ้านต้องปรับการดำเนินชีวิตแบบใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปดังนี้

ช่วงที่ 1 ตั้งแต่ช่วงปีพ.ศ. 2524 เป็นต้นมา ชาวบ้านบางครอบครัวเริ่มออกไปทำงานรับจ้างในโรงงานมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านไม่มีเวลาว่างพอที่จะออกไปจับปลาในลำน้ำพองได้เหมือนเดิม การมีรายได้เพิ่มมากขึ้นส่งผลทำให้ระบบความคิดของชาวบ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงไปเป็นแบบคนในสังคมเมืองที่นิยมความสะดวกสบายมากขึ้น ดังนั้นชาวบ้านจึงมีการปรับตัวแบบใหม่ด้วยการลดความถี่ในการจับปลาลง แต่เปลี่ยนไปซื้ออาหารจากตลาดภายนอกหมู่บ้านมากขึ้น ชาวบ้านมีการปรับตัวแบบนี้มานานถึง 14 ปี

ช่วงที่ 2 ในช่วงปีพ.ศ. 2530 ซึ่งเป็นปีที่ชาวบ้านเริ่มมองเห็นการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรน้ำที่อยู่ในลำน้ำพองมากขึ้น น้ำในลำน้ำพองเริ่มมีสีคล้ำขึ้น ทำให้ชาวบ้านที่ลงไปจับปลาในลำน้ำต้องประสบกับปัญหาสุขภาพตามมา มีอาการเป็นโรคผิวหนัง มีเม็ดผดผื่นคันขึ้นตามร่างกาย ทำให้ชาวบ้านต้องมีการปรับตัวแบบใหม่ด้วยการลดความถี่ในการทำการประมงลงให้น้อยกว่าเดิมอีก ลดลงเหลือเป็นสัปดาห์ละครั้ง เดือนละครั้ง สามสี่เดือนครั้งหรือไม่จับปลาเลย ตัวอย่างเช่น ครอบครัวของนางทองสุข ดิยา ที่สามสี่เดือนจะจับปลาสักครั้ง หรือครอบครัวของนายสายยนต์ พรหมน้อยที่ต้องออกไปทำงานรับจ้างในโรงงาน ทำให้ไม่มีเวลาจับปลาเลย บางครอบครัวที่ยังจับปลาอยู่จะปรับตัวด้วยการลดความถี่ในการจับปลาลงในช่วงฤดูแล้ง แต่จะเพิ่มความถี่ในการจับปลามากขึ้นในช่วงฤดูฝน ทั้งนี้เพราะปลาที่จับได้ในฤดูฝนจะมีกลิ่นเหม็นสารเคมี

น้อยที่สุด หรืออาจใช้วิธีการจับปลาโดยพายเรือจับปลาจากตาข่ายแหการลงไปเหวี่ยงแห คำน้าหาปลาในลำน้ำ เป็นการป้องกันไม่ให้ร่างกายได้รับอันตรายจากน้ำเสียที่อยู่ในลำน้ำพอง

แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาก็ยังพบว่า ชาวบ้านทุกครอบครัวล้วนแล้วแต่มีวิธีการปรับตัวด้วยการซื้ออาหารจากตลาดภายนอกหมู่บ้านแทบทั้งสิ้น ส่วนมากจะซื้ออาหารจากตลาดน้ำพอง ร้านค้าบ้านหนองบัวน้อย และรถพ่อค้าที่บรรทุกอาหารเข้ามาขายให้แก่ชาวบ้านถึงในหมู่บ้าน โดยเฉพาะในช่วงปีพ.ศ. 2535-2536 ที่เกิดปรากฏการณ์น้ำเน่าเสียอย่างรุนแรง ส่งผลทำให้ปลาตายเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านในหมู่บ้านเกือบทุกครัวเรือนต้องซื้ออาหารจากตลาดภายนอกมาใช้สำหรับบริโภคมากกว่าช่วงอื่น ๆ เพราะกลัวว่าน้ำเสียและปลาที่มีสารเคมีสะสมอยู่ในตัวจะทำให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพของคนในครอบครัว ดังนั้นเพื่อให้สามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีสุขภาพแข็งแรง ปราศจากโรคภัย ชุมชนจึงใช้วิธีการปรับตัวแบบนี้เป็นหลัก

จะเห็นว่าชุมชนมีกระบวนการปรับตัวใหม่ด้วยการลดความถี่ในการจับปลาลงและเพิ่มความถี่ในการจับปลาในช่วงฤดูฝน ใช้วิธีการพายเรือจับปลา และซื้ออาหารจากข้างนอกหมู่บ้านที่มีราคาแพงมาบริโภคแทนการหาปลาจากลำน้ำพองเหมือนเช่นในอดีตที่ผ่านมา กระบวนการปรับตัวของชุมชนด้านการประมง สามารถสรุปได้ตามแผนภูมิที่ 11 ดังนี้

1. ลดความถี่ในการจับปลาลง เพราะไม่มีเวลา (พ.ศ.2524-ปัจจุบัน รวม 14 ปี)
2. ซื้ออาหารจากตลาดภายนอกหมู่บ้าน (พ.ศ. 2524-ปัจจุบัน รวม 14 ปี)
1. ลดความถี่ในการจับปลาลงมากกว่าเดิม เป็นเดือนละครั้ง สามสี่เดือนครั้ง หรือไม่จับปลาเลย (พ.ศ.2530-ปัจจุบัน รวม 8 ปี)
2. เพิ่มความถี่ในการจับปลาในช่วงฤดูฝน (พ.ศ. 2530-ปัจจุบัน รวม 8 ปี)
3. ใช้วิธีการพายเรือจับปลา (พ.ศ.2530-ปัจจุบัน รวม 8 ปี)

แผนภูมิที่ 11 แสดงกระบวนการปรับตัวของชุมชนด้านการประมง

5.1.3 กระบวนการปรับตัวของชุมชนด้านการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค

จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านมีการนำเอาทรัพยากรน้ำมาใช้ประโยชน์เพื่อการดำรงชีวิตมาโดยตลอด แต่ภายหลังจากที่มีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งในชุมชนได้ทำให้ทรัพยากรน้ำเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น เพราะน้ำเสียที่โรงงานปล่อยลงแหล่งน้ำทั้งทางตรงและทางอ้อม ส่งผลทำให้ชาวบ้านต้องประสบกับปัญหาในการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค ดังนั้นเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้ชุมชนมีกระบวนการปรับตัวใหม่ ดังนี้

5.1.3.1 กระบวนการปรับตัวด้านการใช้น้ำเพื่อการอุปโภค ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

ว่าชาวบ้านมีการดำเนินชีวิตที่พึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติมาโดยตลอด โดยนำน้ำจากลำน้ำพอง ปอน้ำต้นและน้ำฝน มาใช้เพื่อการอุปโภคในครัวเรือนมาโดยตลอด เป็นการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปอย่างเหมาะสม

หลังจากมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งในชุมชนได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อแหล่งน้ำที่ชาวบ้านใช้สำหรับอุปโภคมาก โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2535-2536 ที่มีปรากฏการณ์น้ำในลำน้ำพองเน่าเสียมากกว่าทุกช่วง ทำให้ชาวบ้านต้องปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปดังนี้

ก. ในช่วงปี พ.ศ. 2530 ที่น้ำในลำน้ำพองเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดเจน ชาวบ้านที่นำน้ำมาอาบจะเริ่มมีอาการคัน เป็นเม็ดผดผื่นคันขึ้นตามร่างกาย ดังนั้นเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ชาวบ้านจึงปรับตัวแบบใหม่ด้วยการใช้วิธีสูบน้ำขึ้นมาจากลำน้ำพองแล้วปล่อยทิ้งไว้ในบ่อพักน้ำประมาณ 2-3 วัน เพื่อให้สิ่งแปลกปลอมที่เจือปนอยู่ในน้ำตกตะกอนเสียก่อน แล้วจึงตักใส่น้ำไปใช้เพื่อการอุปโภคในครัวเรือนต่อไป

แต่การปรับตัวแบบนี้ชาวบ้านไม่สามารถทำได้ตลอด เพราะถึงน้ำจะมีการตกตะกอนแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีสารเคมีสะสมอยู่ในน้ำเหมือนเดิม ชาวบ้านที่นำน้ำมาอาบก็ยังได้รับอันตรายจากน้ำเสียเหมือนเดิม กล่าวคือเกิดเป็นเม็ดผดผื่นตามผิวหนัง และมีอาการคันตามร่างกาย ดังนั้นในช่วงไหนที่น้ำในลำน้ำพองมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ชาวบ้านก็จะหยุดใช้น้ำเป็นการชั่วคราว จากการศึกษาพบว่าในช่วงฤดูแล้งน้ำในลำน้ำพองจะมีปริมาณที่ลดน้อยลง ส่งผลทำให้มีสารเคมีสะสมอยู่ในปริมาณที่เข้มข้นกว่าช่วงฤดูฝน ในช่วงนี้ชาวบ้านจะมีการปรับตัวมากกว่าช่วงอื่น การปรับตัวในช่วงนี้จะทำให้น้ำฝนที่ชาวบ้านเก็บกักไว้สำหรับบริโภคต้องถูกนำไปใช้ประโยชน์ในด้านอุปโภคด้วย เช่น ชาวบ้านนำไปอาบ หรือประกอบอาหาร ทำให้น้ำที่กักเก็บไว้มีปริมาณลดน้อยลง ไม่พอเพียงสำหรับบริโภคในครอบครัว เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ชาวบ้านจึงต้องซื้อโอ่งแดงขนาดใหญ่เพิ่มเติม เพื่อที่ชาวบ้านจะได้มีน้ำใช้สำหรับบริโภคและอุปโภคตลอดทั้งปีโดยไม่เดือดร้อนเหมือนที่ผ่านมา

ข. ใช้น้ำจากบ่อน้ำต้นที่อยู่ภายในหมู่บ้าน เป็นแหล่งน้ำที่ชาวบ้านนำมาใช้ตลอดทั้งปี

ค. ใช้น้ำจากบ่อน้ำบาดาลที่เจาะขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. 2532 โดยหน่วยงานราชการ แต่น้ำบาดาลกลับเป็นน้ำที่มีคุณภาพค่อนข้างต่ำ มีสีเหลืองขุ่น มีกลิ่นเหม็นคาว ชาวบ้านเรียกว่าเป็นน้ำครำ ปัญหาที่ทำให้เกิดน้ำครำนั้นเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับโรงงานอุตสาหกรรมแต่อย่างใด แต่อย่างไรก็ตามปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้ชาวบ้านก็ไม่สามารถนำน้ำจากบ่อน้ำบาดาลที่อยู่บริเวณหน้าบ้านผู้ใหญ่มานำมาใช้ได้อีก ทำให้ต้องใช้น้ำที่กรมอนามัยขุดเจาะให้ใหม่ในปี พ.ศ. 2538 แต่น้ำก็ยังมีปัญหาคือมีกลิ่นคาวบ้าง แต่ชาวบ้านก็ยังนิยมที่จะใช้น้ำจากบ่อน้ำบาดาลมากกว่าใช้น้ำที่สูบน้ำขึ้นมาจากลำน้ำพอง

ง. ใช้น้ำฝนเพิ่มมากขึ้น เพราะปัญหาที่เกิดขึ้นยังไม่สามารถแก้ไขได้ ชาวบ้านยังมีอาการแพ้หน้าเหมือนเดิม ชาวบ้านคนที่แพ้น้ำมาก ๆ ต้องตักน้ำฝนที่กักเก็บไว้ในโอ่งมาใช้อาบน้ำ ทำให้คันเปลือกมากขึ้น ชาวบ้านต้องซื้อโอ่งแดงขนาดบรรจุน้ำ 2,000 ลิตรมาเตรียมไว้สำหรับเก็บกักน้ำฝนไว้ใช้ในช่วงที่ขาดแคลนน้ำและน้ำในลำน้ำพองเน่าเสีย โดยในช่วงปี

พ.ศ. 2533 คณะกรรมการหมู่บ้านได้ร่วมกันติดต่อขอยืมเงินจากกองทุนหมุนเวียนของสภาตำบล กุดน้ำใส เพื่อนำเงินมาซื้อโอ่งแดงที่มีขนาดบรรจุน้ำ 2,000 ลิตร มาหมุนเวียนให้ชาวบ้านได้ซื้อในราคาถูก คือราคาใบละ 500 บาท ทำให้ชาวบ้านมีโอ่งแดงสำหรับกักเก็บน้ำฝนเพิ่มมากขึ้น

จากการศึกษายังพบว่า ถึงแม้ว่าน้ำฝนจะเป็นน้ำที่ชาวบ้านคิดว่าสะอาดที่สุดแล้วนั้น แต่อากาศเสียที่โรงงานปล่อยออกมานั้น ซึ่งในบางครั้งก่อนฝนตกชาวบ้านจะเห็นเป็นกลุ่มหมอกสีขาว ลอยลงมาต่ำ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้ชาวบ้านไม่แน่ใจว่าน้ำฝนที่ตกลงมาจากฟ้าผ่านกลุ่มหมอกสีขาวจะมีสารเคมีเจือปนมากน้อยสักเพียงใด เพราะชาวบ้านบางคน เช่น นางลำดี จำปา สังเกตพบว่าน้ำฝนที่ตกลงมาช่วงแรกจะมีรสเปรี้ยวเล็กน้อย ดังนั้นเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้ได้รับอันตรายจากสารเคมีที่ปนเปื้อนในอากาศ ชาวบ้านจึงมีการปรับตัวด้วยการปล่อยให้น้ำฝนตกลงมาเป็นเวลานาน ๆ ก่อนประมาณ 30 นาที เพื่อให้ น้ำฝนชะล้างสารเคมีที่ตกค้างในอากาศและที่เกาะติดอยู่บนหลังคาบ้านให้เจือจางก่อน แล้วจึงค่อยรองน้ำฝนใส่โอ่งเก็บน้ำเอาไว้ใช้ต่อไป การปรับตัวแบบนี้ชาวบ้านทำไปพร้อมกับใช้วิธีการบอกกล่าว เล่าให้เพื่อนบ้านคนอื่นฟังเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ได้พบเห็น ส่งผลทำให้ชาวบ้านคนอื่น ๆ มีการปรับตัวตามไปด้วย การปรับตัวแบบนี้เริ่มมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2524 ซึ่งเป็นปีที่โรงงานเริ่มเดินเครื่องทำงานผลิตเยื่อกระดาษ จนมาถึงปัจจุบันชาวบ้านก็ยังใช้วิธีการปรับตัวแบบนี้อยู่

จ. ใช้น้ำจากบ่อน้ำสาธารณะหน้าวัดในช่วงที่ขาดแคลนน้ำใช้จริง ๆ เพราะน้ำมีลักษณะขุ่นขาว ชาวบ้านไม่ค่อยนิยมใช้มากนัก

ฉ. ใช้น้ำประปาที่โรงงานต่อมาให้ เนื่องจากชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนในเรื่องน้ำสำหรับอุปโภคมาก จึงได้ร่วมกันเรียกร้องให้โรงงานเข้ามาให้ความช่วยเหลือในด้านน้ำเพื่อใช้อุปโภคด้วยการต่อน้ำประปาจากโรงงานมาให้ชาวบ้านในหมู่บ้านได้ใช้ น้ำประปาที่สูบขึ้นมาให้ชาวบ้านใช้นั้นเป็นน้ำที่สูบขึ้นมาจากลำน้ำพองตอนบนเหนือโรงงานขึ้นไป มีลักษณะใส สะอาด ไม่มีกลิ่นเหม็นสารเคมีแต่อย่างใด

กระบวนการปรับตัวของชุมชนในแต่ละช่วงนั้นเป็นการปรับตัวเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อที่จะทำให้คนในชุมชนสามารถมีชีวิตรอยู่ในชุมชนอย่างมีความสุข ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บทั้งหลายทั้งปวง และชาวบ้านจะได้มีมาตรฐานคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เลวลง ดังนั้นกระบวนการปรับตัวของชุมชนจึงเป็นการปรับตัวที่ลดการพึ่งพิงธรรมชาติลง แต่เปลี่ยนเป็นการพึ่งพิงหน่วยงานและตลาดข้างนอกหมู่บ้านมากขึ้น เช่น การพึ่งพิงเจ้าหน้าที่ของรัฐ สภาตำบล

กุดน้ำใส และโรงงานในการจัดหาแหล่งน้ำที่สะอาดให้ กระบวนการปรับตัวของชุมชนด้านการใช้น้ำเพื่อการอุปโภค สามารถสรุปได้ตามแผนภูมิที่ 12 ดังนี้

1. ปล่อน้ำที่สูบจากลำน้ำพองใส่ในบ่อพักน้ำไว้ให้ตกตะกอน 2-3 วัน ก่อนนำน้ำมาใช้ (พ.ศ.2530-2536 รวม 5 ปี)
 2. ใช้น้ำจากบ่อน้ำตื้น / น้ำบาดาล/บ่อน้ำสาธารณะหน้าวัด (พ.ศ.2532-ปัจจุบัน รวม 6 ปี)
 3. ใช้น้ำฝนเพิ่มมากขึ้น (ซื้อโอ่งเพิ่ม/ปล่อน้ำให้น้ำฝนชะล้างหลังคาก่อนเป็นเวลานาน 30 นาที แล้วค่อยรองน้ำใส่โอ่งเก็บไว้ใช้ ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2524-ปัจจุบัน รวม 14 ปี)
- ใช้น้ำประปาที่ทางโรงงานต่อมาให้ (พ.ศ.2538-ปัจจุบัน)

แผนภูมิที่ 12 แสดงกระบวนการปรับตัวของชุมชนด้านการใช้น้ำเพื่อการอุปโภค

5.1.3.2 กระบวนการปรับตัวด้านการใช้น้ำเพื่อการบริโภค จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านมีบ่อน้ำตื้นจำนวน 5 บ่อ และน้ำฝน เป็นแหล่งน้ำสะอาดที่นำมาใช้สำหรับการบริโภค

แต่ภายหลังจากที่มีโรงงานอุตสาหกรรมมาตั้งในชุมชน ทำให้ชาวบ้านต้องประสบกับปัญหาเรื่องน้ำที่ใช้สำหรับบริโภคและอุปโภค ชาวบ้านต้องปรับตัวดังนี้

ก. เลิกใช้น้ำจากบ่อน้ำตื้นซึ่งเป็นบ่อที่มีน้ำเหม็นสารเคมีและบ่อที่มีน้ำสีเหลืองเป็นสนิม รวม 3 บ่อในช่วงปีพ.ศ.2538 ทำให้ชาวบ้านเหลือบ่อน้ำตื้นสำหรับบริโภคเพียงแค่ 2 บ่อเท่านั้น ก่อให้เกิดปัญหาตามมาคือปริมาณน้ำมีไม่พอเพียงต่อการบริโภคในครัวเรือน เพราะน้ำจำนวนหนึ่งได้ถูกนำไปใช้เพื่อการอุปโภคในครัวเรือนด้วย

ข. จัดซื้อโอ่งน้ำขนาดบรรจุ 2,000 ลิตร สำหรับใช้เก็บกักน้ำไว้สำหรับบริโภคในครัวเรือนเพิ่มขึ้น โดยใช้วิธีการรองรับน้ำฝนตามที่ได้กล่าวมาแล้ว สาเหตุที่ทำให้ต้องซื้อโอ่งเพิ่มเติมเพราะชาวบ้านไม่สามารถนำน้ำจากลำน้ำพองมาใช้ประโยชน์ได้ น้ำฝนจำนวนหนึ่งจึงได้ถูกนำไปใช้สำหรับการอุปโภคภายในครัวเรือนเช่นเดียวกันกับน้ำในบ่อน้ำตื้น ทำให้เกิดปัญหาตามมาคือ ทำให้น้ำฝนไม่เพียงพอใช้ตลอดทั้งปี

จะเห็นว่ากระบวนการปรับตัวของชุมชนด้านการใช้น้ำเพื่อการบริโภคนั้น ชุมชนได้ลดการใช้น้ำจากบ่อน้ำตื้นที่มีกลิ่นเหม็นสารเคมีจากโรงงานลง ปรับเปลี่ยนไปเป็นการซื้อโอ่งน้ำขนาดบรรจุ 2,000 ลิตรมาใช้บรรจุน้ำเพิ่มขึ้น กระบวนการปรับตัวของชุมชนด้านการใช้น้ำเพื่อการบริโภคสามารถสรุปได้ตามแผนภูมิที่ 13 ดังนี้

ใช้น้ำฝน/บ่อน้ำตื้น (พ.ศ. 2508-ปัจจุบัน รวม 30 ปี)

เลิกใช้น้ำจากบ่อน้ำตื้นบ่อที่น้ำมีกลิ่นเหม็นสารเคมี (ปีพ.ศ. 2538-ปัจจุบัน)

แผนภูมิที่ 13 แสดงกระบวนการปรับตัวของชุมชนด้านการใช้น้ำเพื่อการบริโภค

5.2. กระบวนการปรับตัวเพื่อคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในชุมชน

5.2.1 กระบวนการปรับตัวด้านสุขภาพอนามัย จากการศึกษาพบว่าในช่วงก่อนมีโรงงานอุตสาหกรรมมาตั้งในชุมชน ชาวบ้านที่อาศัยในชุมชนบ้านโนนขามแม่มีการปรับตัวทางด้านสุขภาพอนามัยที่แตกต่างกันออกไปดังนี้

ก. รักษาแบบพื้นบ้าน ในช่วงแรกที่ชาวบ้านย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านใหม่ ๆ ชาวบ้านไม่ค่อยประสบกับปัญหาทางด้านสุขภาพมากนัก ส่วนมากจะเจ็บป่วยด้วยโรคธรรมดาที่ไม่มีความรุนแรงและเรื้อรังมากนัก หากชาวบ้านเจ็บป่วย จะใช้วิธีการรักษาแบบพื้นบ้านกับหมอสมุนไพรพื้นบ้านในหมู่บ้านก่อน โดยชาวบ้านจะใช้วิธีการวินิจฉัยโรคจากประสบการณ์ของตนเองและคนรอบข้างว่าโรคที่เป็นสามารถรักษาให้หายขาดได้ด้วยการรักษาแบบพื้นบ้านหรือไม่ หากคิดว่าสามารถรักษาให้หายได้ก็จะใช้วิธีการรักษาแบบพื้นบ้าน เป็นการประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายด้วย

ข. รักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบัน หากชาวบ้านมีอาการเจ็บป่วยที่รุนแรงขึ้น และเมื่อวินิจฉัยโรคแล้วพบว่าโรคที่เป็นคงจะรักษาแบบพื้นบ้านไม่หาย ชาวบ้านก็จะใช้วิธีการปรับตัวแบบใหม่ด้วยการนำคนป่วยเข้าไปรักษาที่สถานอนามัยตำบลกุดน้ำใส หรือโรงพยาบาลน้ำพองต่อไป

ค. รักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบันควบคู่กับการรักษาแบบพื้นบ้าน ชาวบ้านบางครั้งพบว่าที่เจ็บป่วยจะใช้วิธีการรักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบันควบคู่กับการรักษาแบบพื้นบ้าน เป็นวิธีการปรับตัวที่ชาวบ้านใช้แก้ปัญหาในกรณีที่ชาวบ้านเกิดความต้องการที่จะหายจากอาการเจ็บป่วยให้เร็วขึ้น และเมื่อวินิจฉัยโรคด้วยตนเองแล้วว่า การนำเอาวิธีการรักษาแบบใดแบบหนึ่งมาใช้อาจจะทำให้เกิดผลดีกว่าการรักษาแบบเดียว ดังนั้นชาวบ้านจึงใช้วิธีการรักษาแบบควบคู่กันไป

หลังจากมีโรงงานอุตสาหกรรมมาตั้งในชุมชน มลพิษทางอากาศและน้ำที่เหลือจากกระบวนการผลิตของโรงงานได้ส่งผลทำให้สุขภาพของชาวบ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ชาวบ้านเริ่มมีอาการเจ็บป่วยด้วยโรคสมัยใหม่อย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน เช่น โรคผิวหนัง โรคระบบทางเดินหายใจและโรคเยื่อตาอักเสบ ทำให้ชาวบ้านมีวิธีการรักษาและป้องกันด้วยตนเองเพิ่มขึ้น แต่วิธีการปรับตัวด้วยการรักษาพยาบาลแบบเดิมก็ยังคงอยู่ เพียงแต่มีรายละเอียดในการรักษาพยาบาลที่แตกต่างไปจากเดิม ดังที่จะได้กล่าวต่อไป

ง. การรักษาและป้องกันด้วยตนเอง ในช่วงแรกที่ชาวบ้านได้กลิ่นเหม็นของสารเคมีที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม ชาวบ้านส่วนมากใช้มือของตัวเองบีบหรืออุดจมูก พร้อมกับกลั้นหายใจเอาไว้ บางคนใช้ผ้าหนา ๆ ปิดใบหน้าและบีบจมูกเอาไว้ เพื่อไม่ให้กลิ่นเอาอากาศเหม็นเข้าไป แต่การบีบจมูกและกลั้นหายใจทำให้ชาวบ้านหายใจไม่ออกและมีอาการเหนื่อยหอบ

ดังนั้นเมื่อมีกลิ่นเหม็นมาจากโรงงานอีกครั้ง ชาวบ้านจะใช้ผ้าปิดจมูกไว้หลวม ๆ แทนการใช้มือบีบจมูกและการกลั้นหายใจ การกระทำเช่นนี้ไม่สามารถทำให้ชาวบ้านหลีกเลี่ยงจากกลิ่นเหม็นของสารเคมีได้ แต่ชาวบ้านก็นิยมใช้วิธีการนี้ เพราะเป็นวิธีการเดียวที่สามารถทำได้

สำหรับชาวบ้านที่ทำงานในโรงงานบอกว่า ในช่วงที่ถึงเก็บสารคลอรีนเร็ว สารเคมีจะปลิวกระจายออกมา ส่งกลิ่นเหม็นอย่างรุนแรง ในช่วงแรกคนงานปรับตัวโดยใช้มือบีบจมูก กลั้นหายใจ พร้อมกับวิ่งหนีออกมาให้ห่างจากบริเวณที่สารเคมีรั่วออกมา นอกจากนั้นจะใช้วิธีการรักษาและป้องกันตนเองด้วยการดื่มสุราหรือกินน้ำตาลทรายทุกวัน เพราะได้รับรู้มาจากชาวบ้านและคนงานที่โรงงานว่าเหล้าหรือน้ำตาลจะเข้าไปสกัดสารเคมีที่สะสมอยู่ในร่างกายได้ ทำให้ชาวบ้านบางคนกลายเป็นคนติดสุราไปโดยไม่รู้ตัวเพราะต้องดื่มวันละก๊ง (วันละแก้วเล็ก ๆ) หรือบางคนดื่มมากถึงวันละครึ่งขวดเลยทีเดียว

จ. รักษากับแพทย์แผนปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่า ในช่วงแรกที่ชาวบ้านมีอาการคันตามร่างกายหรือแสบตา จะใช้วิธีการปรับตัวด้วยการเข้าไปรับการรักษาพยาบาลกับหมอที่ทำงานประจำในโรงงาน เพราะชาวบ้านคิดว่าเป็นสิ่งที่โรงงานควรจะต้องรับผิดชอบ หมอจะรักษาโดยการตรวจพร้อมกับให้ยามากินและยาทาผิวหนัง ยาที่หมอให้มามีลักษณะเหมือนกันกับยาที่หมอแจกให้คนงานคือเป็นยาแก้แพ้ มีลักษณะเป็นเม็ดสีเหลือง และยาทาผิวหนังมีลักษณะเป็นครีมสีขาว ข้างในมีครีมสีส้ม และหากมีอาการที่รุนแรงมากขึ้นชาวบ้านและคนงานที่ทำงานในโรงงานจะไปรักษาที่หมอที่โรงพยาบาลน้ำพอง โรงพยาบาลศรีนครินทร์ หรือคลินิกที่อยู่ในตัวจังหวัดขอนแก่น

ฉ. การรักษาแบบพื้นบ้านควบคู่กับแพทย์แผนปัจจุบัน ชาวบ้านบางคนจะใช้วิธีการรักษาทั้งแผนปัจจุบันและแผนโบราณควบคู่กันไป ตามความเชื่อและความศรัทธาของผู้ป่วยและญาติพี่น้องของผู้ป่วยเพื่อที่อาการเจ็บป่วยจะได้หายเร็วขึ้น ตัวอย่างเช่น ครอบครัวของนางนวล จำปา ที่ร่างกายเป็นเม็ดผดผื่นคันตามตัวเพราะแพ้ยาในน้ำน้ำพอง นางนวลจะใช้วิธีการไปหาหมอที่โรงพยาบาลน้ำพอง กินยาตามที่หมอให้มาพร้อมกับรักษาแบบพื้นบ้านควบคู่ไปด้วย โดยนำเอาดินตื้นจำซึ่งเป็นดินไม่มีลำต้นเล็ก ๆ ใบ มีลักษณะคล้ายใบขนุนแต่ใบยาวกว่ามาโขลก(ตำ) ให้ละเอียดแล้วจึงนำมาทาตามตัว หรือกรณีการรักษาพยาบาลของนายจเด็จ พรหมน้อย ที่กินยาและทำกายภาพบำบัดตามแผนแพทย์แผนปัจจุบันควบคู่ไปกับการใช้สมุนไพรซึ่งมีส่วนผสมอยู่ในน้ำมันนวดตามลำตัวและกล้ามเนื้อส่วนที่เป็นอัมพาต เป็นต้น

ช. การรักษาแบบพื้นบ้าน ชาวบ้านยังนิยมการรักษาแบบพื้นบ้านอยู่มาก ในกรณีที่ชาวบ้านได้ผ่านการรักษากับแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หาย การรักษาที่หมอสมุนไพรพื้นบ้านจะเป็นที่พึ่งที่ทางเลือกสุดท้ายที่ชาวบ้านไปรักษา ตัวอย่างเช่น กรณีการรักษาพยาบาลของนางอินตอง จำปา เป็นต้น

จะเห็นว่ากระบวนการปรับตัวด้านสุขภาพของชุมชนค่อนข้างหลากหลายและแตกต่างกันออกไป แต่เมื่อถึงที่สุดแล้วจะพบว่า ชาวบ้านมีการปรับตัวแบบใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับโรคสมัยใหม่ ด้วยการเข้าไปรักษาพยาบาลในสถานพยาบาลที่มีการรักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบันมากขึ้น ทำให้กระบวนการปรับตัวของชุมชนเปลี่ยนไปเป็นการพึ่งพิงการรักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบันภายนอกหมู่บ้านมากขึ้นเช่นกัน

5.2.2 กระบวนการปรับตัวด้านเศรษฐกิจและสังคม

5.2.2.1 ประเภทของครอบครัว จากการศึกษาพบว่าในช่วงแรกที่ชาวบ้านเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนนั้น หลังจากหัวหน้าครอบครัวได้จับฉลากเลือกพื้นที่ตามที่เจ้าหน้าที่นิคมสร้างตนเองได้กำหนดให้เพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัยและทำกินได้แล้วนั้น ชาวบ้านได้มีการปรับตัวด้วยการกลับไปรับลูกหลานที่อยู่ในหมู่บ้านเดิมให้เข้ามาพักอาศัยรวมกันในบ้านหลังเดียวกันหลาย ๆ คน เป็นการปรับตัวที่ทำให้เป็นประเภทครอบครัวขยาย

หลังการมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งในชุมชนแล้วจะพบว่า การปลูกต้นยูคาลิปตัสเพื่อขายเป็นวัตถุดิบให้แก่โรงงานนั้น ทำให้ชาวบ้านมีเวลาว่างมากขึ้น ส่งผลทำให้ชาวบ้านมีการออกไปทำงานรับจ้างนอกหมู่บ้านมากขึ้นเช่นกัน โดยเฉพาะการออกไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่ใกล้บ้าน ประสบการณ์แบบใหม่และรายได้ที่ชาวบ้านได้รับเพิ่มขึ้น ส่งผลทำให้ระบบความคิดของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไป เดิม เกิดเป็นค่านิยมแบบใหม่ที่ทันสมัยแบบคนในสังคมเมืองมากขึ้น คือต้องการดำเนินชีวิตที่เป็นส่วนตัวมากขึ้น ทั้งนี้เพราะการพักอาศัยอยู่ในบ้านหลังเดียวกันหลาย ๆ ครอบครัวในครอบครัวขยายจะทำให้รู้สึกอึดอัด ขาดความเป็นส่วนตัวไป จึงทำให้มีการแยกครอบครัวออกมาเพื่อให้สอดคล้องกับระบบความคิดที่เปลี่ยนไป ซึ่งการแยกครอบครัวออกมานั้น เป็นไปในลักษณะของปลูกสร้างบ้านหลังใหม่เป็นของตนเอง ส่วนมากได้ปรับตัวด้วยการแยกตัวออกมาเป็นประเภทครอบครัวขยายที่มีการปลูกสร้างบ้านหลังใหม่ที่เป็นของตนเองอยู่ในบริเวณเดียวกันกับบ้านของพ่อแม่ คิดเป็นอัตราส่วนมากถึงร้อยละ 58.4 (จำนวน 38 ครอบครัว) รองลงมาเป็นแยกครอบครัวออกมาเป็นประเภทครอบครัวเดี่ยว โดยซื้อที่ดินจากญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 41.5 (จำนวน 27 ครอบครัว) ซึ่งในจำนวนนี้เป็นครอบครัวของคนทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมมากถึงจำนวน 16 ครอบครัว

จะเห็นว่าชุมชนมีการบวนการปรับตัวให้กลายเป็นประเภทครอบครัวขยายที่มีการพักอาศัยอยู่ในบ้านหลังใหม่ที่อยู่ในบริเวณเดียวกันกับบ้านของพ่อแม่เป็นส่วนมาก แต่เมื่อเปรียบเทียบกับในช่วงเวลาระหว่างก่อนและหลังการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชนจะพบว่าครอบครัวมีแนวโน้มในการปรับตัวเป็นประเภทครอบครัวเดี่ยวมากขึ้นกว่าเดิม

5.2.2.2 ลักษณะของบ้าน จากการศึกษาพบว่าในช่วงแรกก่อนการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชน ชาวบ้านมีการปรับตัวแบบเรียบง่ายด้วยการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติไม้ที่ชาวบ้านได้มาจากการตัดไม้ออกจากที่ดินของตนเพื่อปรับเป็นพื้นที่สำหรับอยู่อาศัยและทำกินมาใช้สำหรับปลูกสร้างบ้านหลังใหม่ มีลักษณะเป็นบ้านไม้ยกใต้ถุนสูง สร้างด้วยเสาไม้ มีระเบียบบ้านเพื่อใช้สำหรับเป็นที่พักผ่อนและรับรองเพื่อนบ้านญาติพี่น้องที่มาเยี่ยม

ภายหลังจากมีโรงงานเข้ามาตั้งในชุมชนแล้วพบว่า ประสิทธิภาพและรายได้ที่ชาวบ้านได้รับเพิ่ม ทำให้ชาวบ้านมีการปรับตัวแบบใหม่ด้วยการนำเงินที่หามาได้จากการออกไปทำงานรับจ้างหรือทำการเกษตรกรรมมาใช้สำหรับปลูกสร้างบ้านหลังใหม่ที่มีลักษณะใหญ่โต สวยงาม กว้างขวาง และสร้างด้วยวัสดุที่มีความคงทนและราคาแพงกว่าบ้านหลังเดิม บ้านที่สร้างขึ้นใหม่ส่วนมากเป็นบ้านหลังใหม่มีสองชั้น ครึ่งไม้ครึ่งปูน สร้างด้วยเสาปูนเพื่อป้องกันปลวก และชั้นล่างยังสร้างไม่เสร็จ บ้านลักษณะแบบนี้มีมากถึงร้อยละ 47.1 (จำนวน 31 ครอบครัว) รองลงมาเป็นบ้านสองชั้นที่สร้างเสร็จสมบูรณ์แล้วถึงร้อยละ 32.3 (จำนวน 21 ครอบครัว) ส่วนมากเป็นบ้านหลังใหม่ที่มีระยะเวลาในการปลูกสร้างมาแล้วประมาณ 1-5 ปี ถึงจำนวน 35 หลังคาซึ่งในจำนวนนี้เป็นบ้านของชาวบ้านที่ทำงานในโรงงานมากถึง 28 หลังคาเรือน การมีบ้านหลังใหม่ที่มีลักษณะเหมือนบ้านของคนในเมืองเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความมั่งคั่ง และความมีฐานะทางด้านการเงินของเจ้าของบ้านได้เป็นอย่างดี เช่น ครอบครัวของนางเกียง จันทวงศ์ หรือครอบครัวของนายเฮียง จำปา เป็นต้น

5.2.2.3 ระดับการศึกษาและค่านิยมทางการศึกษา ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าในช่วงก่อนมีโรงงานมาตั้งในชุมชนนั้นชาวบ้านส่วนมากมีฐานะที่ค่อนข้างยากจน สภาพแวดล้อมของชุมชนไม่เอื้ออำนวยต่อเรียนต่อในระดับที่สูงกว่าการศึกษามาคับคั่งมากนัก ทำให้ชาวบ้านมีการปรับตัวทางการศึกษาด้วยการเรียนจบเพียงระดับการศึกษามาคับคั่งคือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 เท่านั้น

แต่ภายหลังจากมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งในชุมชนพบว่า ชาวบ้านได้ออกไปทำงานนอกหมู่บ้านมากขึ้น ประสิทธิภาพที่ชาวบ้านได้เรียนรู้เพิ่มเติมจากการออกไปติดต่อกับสังคมภายนอกและการมีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านมองเห็นช่องทางในการทำมาหากินมากขึ้น ส่งผลทำให้ระบบความคิดของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไป ก่อให้เกิดค่านิยมแบบใหม่ที่ทันสมัย ทำให้ชาวบ้านเริ่มเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับการศึกษาของลูกหลานมากขึ้น ชาวบ้านจึงมีการปรับตัวแบบใหม่ด้วยการนิยมส่งลูกหลานให้เรียนหนังสือมากขึ้น และส่งให้เรียนในระดับการศึกษาที่สูงกว่า

การศึกษาภาคบังคับ

ปัจจุบันในหมู่บ้านมีเด็กที่กำลังเรียนหนังสือรวมทั้งสิ้นจำนวน 88 คน เป็นเด็กที่กำลังเรียนอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษามากถึง 41 คน รองลงมาคือกำลังเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาจำนวน 17 คน ระดับวิชาชีพและอนุปริญญาจำนวน 7 คน และในระดับชั้นปริญญาตรีจำนวน 1 คน จากการศึกษาพบว่า ผู้ปกครองจะนิยมส่งให้ลูกหลานเรียนต่อในสายอาชีพเสียเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เพราะต้องการให้ลูกหลานได้เข้าทำงานในโรงงานใกล้บ้าน หรือหากไม่สามารถทำงานในโรงงานได้ ก็มีโอกาที่จะเลือกทำงานที่อื่น ซึ่งเป็นงานที่จะทำให้มีรายได้มากกว่าคนที่ไม่ได้รับการศึกษาหรือคนที่เรียนจบแค่การศึกษาภาคบังคับ เด็กจะได้มีอนาคตหน้าที่การงานที่ดีขึ้น ไม่ต้องทำงานหนักและลำบากเหมือนผู้ปกครองอีกต่อไป เพื่อที่ในอนาคตข้างหน้าครอบครัวจะได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เป็นกระบวนการปรับตัวทางสังคมของชุมชน เพื่อเป็นการแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านจะได้มีมาตรฐานการดำเนินชีวิตที่สูงขึ้นต่อไปในอนาคต

5.2.2.4 อาชีพหลักและอาชีพรอง จากการศึกษาพบว่า ก่อนการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชน ชาวบ้านส่วนมากมีการปรับตัวด้วยการดำเนินอาชีพหลักด้วยการเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพที่ชาวบ้านได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมาเป็นเวลาช้านาน และชาวบ้านมีความถนัดมากกว่าการประกอบอาชีพอื่น แต่พบว่าชาวบ้านส่วนมากต้องประสบกับปัญหาสภาพพื้นที่ที่ใช้สำหรับทำมาหากินไม่มีความเหมาะสม และปัญหาเศรษฐกิจซึ่งได้แก่ปัญหาความยากจน ทำให้ชาวบ้านต้องดิ้นรนเสาะแสวงหาอาชีพที่สามารถแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของครอบครัว ทั้งนี้เพื่อให้ตนเองและครอบครัวสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข มีรายได้เพื่อที่จะได้นำเงินมาใช้จ่ายในครอบครัวต่อไป

เมื่อมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งในชุมชน จึงทำให้ชาวบ้านต้องมีการปรับแบบแผนการดำเนินชีวิตแบบใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป การทำการเกษตรกรรมที่เคยเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านจึงถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นอาชีพรับจ้างแทน ซึ่งส่วนมากเป็นการทำงานรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมถึงจำนวน 40 ครอบครัว (รวม 53 คน) ส่วนอาชีพรองคือ การทำการเกษตรกรรม ส่วนมากเป็นการปลูกต้นยูคาลิปตัสเพื่อส่งขายเป็นวัตถุดิบให้แก่โรงงาน ทั้งนี้เพราะการปลูกต้นยูคาลิปตัสเป็นการทำการเกษตรกรรมที่เป็นทางเลือกใหม่ของชุมชน ชาวบ้านสามารถปลูกทิ้งเอาไว้แล้วออกไปหาทำงานรับจ้างหรือประกอบอาชีพอย่างอื่นได้ ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่งอีกด้วย เช่น ครอบครัวของนางเกียง จันทวงศ์, นายสายยนต์ พรหมน้อย, และนายเลห์ ตั้งกิ่ง เป็นต้น กระบวนการปรับตัวแบบใหม่ของชุมชนจึงเป็นกระบวนการปรับตัวด้วยการทำงานรับจ้างเป็นอาชีพหลัก เพื่อให้ชาวบ้านจะได้มีรายได้มาใช้จ่ายในครอบครัว เป็นการดำเนินชีวิตแบบใหม่เพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป

5.2.2.5 รายได้และรายจ่าย เป็นการปรับตัวที่ส่งผลเชื่อมโยงมาจากการปรับตัว

ทางด้านอาชีพหลักของชุมชน การประกอบอาชีพหลักด้วยการทำการเกษตรกรรมของชาวบ้านในช่วงก่อนการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชนนั้น ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ที่ค่อนข้างน้อย เฉลี่ยแล้วครอบครัวละ 1,226.5 บาทต่อเดือน แต่ภายหลังจากมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งในชุมชนแล้ว กลับทำให้ชาวบ้านมีการปรับตัวทางด้านอาชีพหลักที่ส่งผลทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นตามมา โดยมีรายได้เฉลี่ยแล้วครอบครัวละ 5,357.7 บาทต่อเดือน กระบวนการปรับตัวของชาวบ้านในการทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้นจากเดิมถึง 4 เท่าก็คือการประกอบอาชีพหลักด้วยการทำงานรับจ้าง ซึ่งส่วนมากเป็นการทำงานรับจ้างในโรงงานนั่นเอง ดังนั้นจะเห็นว่าการประกอบอาชีพมีความสัมพันธ์กับรายได้ของชาวบ้านเป็นอย่างมาก

และในขณะที่เดียวกันก็พบว่า มลพิษที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม การออกไปทำงานรับจ้างและรายได้ที่มีเพิ่มมากขึ้นนั้น ได้ส่งผลทำให้ระบบความคิดของชาวบ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงไปด้วย ทำให้ชาวบ้านเกิดค่านิยมแบบใหม่ที่นิยมความสะดวกสบายเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ชาวบ้านมีการปรับตัวด้วยการดำเนินชีวิตแบบใหม่ เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางระบบเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นระบบทุนนิยม นั่นคือทำให้นิยมบริโภคสินค้าที่มีความหรูเพื่อยแบบคนในสังคมเมืองมากขึ้น เช่น ใช้จ่ายในการซื้ออาหารที่มีราคาแพงจากตลาดภายนอกหมู่บ้าน ใช้จ่ายในกระบวนการผลิตทางการเกษตรกรรม ใช้จ่ายเพื่อการศึกษา ใช้จ่ายเพื่อปลูกสร้างบ้านหลังใหม่และซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกที่เป็นเทคโนโลยีราคาแพง ฯลฯ การปรับตัวแบบนี้ได้ส่งผลทำให้ชาวบ้านต้องมีการใช้จ่ายเงินจำนวนมากตามมาเช่นกัน

จากการศึกษาพบว่าชาวบ้านมีรายจ่ายโดยเฉลี่ยแล้วครอบครัวละ 3,786.2 บาทต่อเดือน เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงระหว่างก่อนและหลังการมีโรงงานอุตสาหกรรมมาตั้งในชุมชนจะพบว่า ในช่วงหลังการมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งในชุมชนชาวบ้านจะมีรายจ่ายที่เป็นจำนวนเงินมากกว่าช่วงก่อนมีโรงงานมาถึง 3 เท่าตัวเลยทีเดียว

ดังนั้นชุมชนจึงมีกระบวนการปรับตัวทางด้านรายได้และรายจ่ายที่เพิ่มสูงขึ้นตามการประกอบอาชีพหลัก เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมแบบใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไป

5.2.2.6 ภาวะหนี้สิน/การกู้ยืมเงิน ก่อนมีโรงงานมาตั้งในชุมชนพบว่า ชาวบ้านมีการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายเหมือนกับสังคมชนบทอีสานทั่ว ๆ ไป ทำให้ชาวบ้านมีการปรับตัวด้านการกู้ยืมเงินที่ค่อนข้างน้อย ไม่ต้องประสบกับปัญหาการเป็นหนี้สินมากนัก

ภายหลังจากมีโรงงานอุตสาหกรรมมาตั้งในชุมชนได้ส่งผลทำให้ชาวบ้านมีการปรับตัวเพื่อกู้ยืมเงินและการเป็นหนี้สินเพิ่มมากขึ้น เป็นผลที่เชื่อมโยงมาจากการมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นของคนในชุมชนนั่นเอง ทั้งนี้เพราะการดำเนินชีวิตแบบใหม่ที่ทำให้ชาวบ้านมีรายจ่ายเพิ่มมากขึ้น เป็นการสนองตอบต่อความต้องการของตนเอง และเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นในครอบครัว ทำให้ชาวบ้านบางครอบครัวต้องตกอยู่ในสภาพจำยอม ต้องแก้ไขปัญหาด้วยการปรับตัวแบบใหม่เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข โดยการกู้ยืมเงินจากแหล่งเงิน

ผู้ต่าง ๆ ที่อยู่ภายนอกหมู่บ้าน ซึ่งส่วนมากเป็นการกู้ยืมเงินมาเพื่อตอบสนองต่อระบบความคิดที่เปลี่ยนไป เช่น ยืมเงินมาใช้ในการปลูกสร้างบ้านใหม่เพื่อที่จะได้มีบ้านหลังใหม่ที่ใหญ่โตและกว้างขวางกว่าบ้านหลังเดิม รองลงมาเป็นการกู้ยืมเงินเพื่อใช้จ่ายในครอบครัว โดยกู้ยืมเงินมาจากสหกรณ์การเกษตรนิคมฯ เชื้อนอุบลรัตน์ สหกรณ์ออมทรัพย์บริษัทนิคมฯ ๑ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และญาติพี่น้อง เช่น ครอบครัวของนายสายยนต์ พรหมน้อย และนางวงจันทร์ จำปา ที่กู้ยืมเงินมาจากสหกรณ์ออมทรัพย์บริษัทนิคมฯ เป็นจำนวนเงิน 50,000 บาท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเงินมาใช้ในการปลูกสร้างบ้านหลังใหม่ เป็นต้น จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านมีการปรับตัวทางด้านการกู้ยืมเงินค่อนข้างสูง เฉลี่ยแล้วประมาณครอบครัวละ 24,557.1 บาท และมีหนี้เฉลี่ยแล้วประมาณ 24,324.6 บาทต่อครอบครัว ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบในช่วงก่อนและหลังการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชนก็จะพบว่า ในช่วงหลังการตั้งโรงงานในชุมชน ชาวบ้านประสบกับภาวะการมีหนี้สินเพิ่มมากขึ้นจากเดิมถึง 12 เท่าตัวเลยทีเดียว

ดังนั้นจะเห็นว่าชุมชนมีกระบวนการปรับตัวแบบใหม่ด้วยการกู้ยืมเงินมาใช้จ่ายในครอบครัวเพื่อสนองตอบต่อระบบความคิดที่เปลี่ยนไปเป็นจำนวนเงินที่เพิ่มมากขึ้น

5.2.2.7 เครื่องอำนวยความสะดวก ในช่วงก่อนมีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชน ชาวบ้านมีการปรับตัวด้วยการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจของครอบครัวในขณะนั้น ทำให้มีการนำเอาเครื่องอำนวยความสะดวกมาใช้ในการดำเนินชีวิตน้อยมาก ทั้งนี้เพราะชาวบ้านมีฐานะทางครอบครัวที่ไม่ค่อยดีนัก อยู่ในเกณฑ์ที่ถือว่าค่อนข้างยากจน จึงทำให้ไม่มีเงินมากพอที่จะนำมาใช้สำหรับซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้มากนัก

แต่ภายหลังจากมีโรงงานมาตั้งในชุมชน ทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบและรายได้เพิ่มขึ้น ส่งผลทำให้ระบบความคิดที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ชาวบ้านเกิดค่านิยมแบบใหม่เป็นแบบคนในสังคมเมืองที่นิยมความสะดวกสบายในชีวิต มีลักษณะเหมือนคนในสังคมเมืองที่มีความทันสมัยเพิ่มมากขึ้น การมีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้นและพอเพียงที่จะใช้จ่ายในสิ่งที่ตนเองคิดหวังและต้องการได้ ทำให้ชาวบ้านมีการปรับตัวแบบใหม่ด้วยการนิยมซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกที่เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่มีราคาแพงมาใช้ในครอบครัวมากขึ้น เช่น ซื้อตู้เย็นมาใช้เก็บอาหารที่ซื้อมาจากตลาดเพื่อที่จะได้เก็บไว้กินได้หลาย ๆ วัน ซื้อเตาแก๊สเพราะขาดแคลนไม้สำหรับทำฟืน ซื้อรถมอเตอร์ไซด์เพราะจะได้ขับไปทำงานได้สะดวกและรวดเร็วขึ้นหรือให้ลูกขับไปเรียนหนังสือได้ ซื้อรถไถนาเดินตามเพื่อให้การทำนารวดเร็วขึ้น ชาวบ้านจะได้เอาเวลาไปทำงานอย่างอื่นได้ จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านที่ทำงานในโรงงานได้ปรับตัวด้วยการซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกมาใช้ในการดำเนินชีวิตมากกว่าชาวบ้านที่ไม่ได้เข้าทำงานในโรงงาน บางครอบครัวมีเครื่องอำนวยความสะดวกครบเกือบทุกอย่าง และซื้อด้วยเงินสดเกือบทุกอย่างเช่นกัน เช่น ครอบครัวของนางเกียง จันทวงศ์ หรือครอบครัวของนางบังอร จันทแดง หรือคนอื่น ๆ ทำให้เพื่อนบ้าน

• คนอื่นมองว่าคนเหล่านี้เป็นคนที่มีความทันสมัยใหม่เสมอในหมู่บ้าน

จะเห็นว่าชุมชนมีกระบวนการปรับตัวแบบใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ด้วยการนำเอาเครื่องอำนวยความสะดวกที่เป็นเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในครอบครัวมากขึ้น

5.2.2.8 การถือครองที่ดิน ในช่วงก่อนมีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชนนั้น ชาวบ้านได้ปรับตัวให้สอดคล้องกับการทำงานของเจ้าหน้าที่นิคมสร้างตนเองเขื่อนอุบลรัตน์ ด้วยการถือครองที่ดินตามจำนวนที่รัฐจัดสรรให้ กล่าวคือ เป็นที่ดินสำหรับอยู่อาศัยจำนวน 2 ไร่ และที่ดินสำหรับใช้ทำกินจำนวน 13 ไร่ แต่ชาวบ้านต้องประสบกับปัญหาตามมา เพราะพื้นที่ที่รัฐจัดสรรให้ในส่วนมากเป็นพื้นที่โนน คอนสูง ชาวบ้านไม่สามารถในสำหรับเพาะปลูกข้าวเพื่อนำมาบริโภคในครัวเรือนได้ ดังนั้นในช่วงปีพ.ศ. 2511 ชาวบ้านบางครอบครัวจึงได้ซื้อที่ดินในเขตชลประทานน้ำท่วมถึงที่อยู่บริเวณที่ราบลุ่มริมลำน้ำพองจากชาวบ้านหมู่บ้านอื่น เพื่อนำมาใช้สำหรับเพาะปลูกข้าว เป็นการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของชาวบ้านเพื่อที่จะได้ไม่ต้องซื้อข้าวราคาแพงมาบริโภค

• ในช่วงหลังการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชนพบว่า การเพิ่มขึ้นของประชากร การแยกครอบครัวออกมาปลูกสร้างบ้านหลังใหม่ที่เป็นของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นครอบครัวขยายที่มีบ้านอยู่ในบริเวณเดียวกันกับบ้านของพ่อแม่หรือครอบครัวเดียวกันก็ตาม การอพยพแรงงานออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน และมลพิษที่โรงงานปล่อยออกมา สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านมีการปรับตัวแบบใหม่ นั่นคือทำให้มีการถือครองที่ดินลดน้อยลงจากเดิม เป็นกระบวนการปรับตัวแบบใหม่ของชาวบ้าน เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมแบบใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ เพราะบางครอบครัวต้องแบ่งที่ดินสำหรับใช้เป็นที่พักปลูกสร้างบ้านและเพาะปลูกให้เป็นมรดกแก่ครอบครัวของลูกที่ได้แยกครอบครัวออกไป บางครอบครัวมีคนในวัยแรงงานอพยพออกไปทำงานนอกหมู่บ้านหมด ทำให้ไม่เหลือคนสำหรับทำการเกษตรในครอบครัวเลย จึงทำให้ต้องขายที่ดินให้แก่คนอื่นไป และบางครอบครัวต้องขายที่ดินแล้วอพยพออกไปอยู่ที่อื่น เพราะไม่ต้องการมีชีวิตอยู่ท่ามกลางกลิ่นเหม็นที่โรงงานปล่อยออกมา จากการศึกษาพบว่าส่วนมากชาวบ้านมีการถือครองที่ดินอยู่ในช่วงระหว่าง 0.25-5 ไร่ ต่อครอบครัว แต่ชาวบ้านบางครอบครัวที่มีรายได้และฐานะดี เช่น ครอบครัวของนางเกียง จันทวงศ์ ก็พยายามปรับตัวด้วยการซื้อที่ดินทำกินเพิ่มเติมเพื่อเก็บไว้สำหรับให้ลูกหลานไว้ทำมาหากินต่อไป ทำให้มีการถือครองที่ดินมากกว่าชาวบ้านครอบครัวอื่น

จะเห็นว่าชุมชนมีกระบวนการปรับตัวในด้านการถือครองที่ดิน โดยมีการครอบครองที่ดินลดน้อยลงทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

5.2.2.9 การอพยพแรงงาน การอพยพแรงงานเป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นในสังคมชนบทอีสานทั่ว ๆ ไป แต่การมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งในชุมชนก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่

ส่งผลทำให้ชาวบ้านมีกระบวนการปรับตัวแบบใหม่ด้วยการอพยพแรงงานออกนอกหมู่บ้านเช่นกัน ทั้งนี้เพราะชาวบ้านนิยมปลูกต้นยูคาลิปตัสเพื่อขายให้แก่โรงงานเป็นจำนวนมาก ทำให้ชาวบ้านมีเวลามากขึ้น ส่งผลทำให้ชาวบ้านต้องแสวงหางานทำ เพื่อที่จะได้มีรายได้มาใช้จ่ายในครอบครัวเพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่ง เป็นการแก้ไขปัญห เศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในครอบครัว ดังนั้นการได้มีโอกาสเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมใกล้บ้านจึงเป็นสิ่งที่ชาวบ้านทุกคนในชุมชนต้องการเป็นที่สุด แต่เงื่อนไขในการรับคนงานของโรงงานมีค่อนข้างจำกัด อีกทั้งเจ้าหน้าที่ของโรงงานได้แสวงหาผลประโยชน์จากการรับคนเข้าทำงานเป็นจำนวนเงินที่มาก นอกจากนี้ในช่วงปีพ.ศ.2537 ทางโรงงานได้นำเอาเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในกระบวนการผลิตมากขึ้น ทำให้ความต้องการในด้านการใช้แรงงานคนลดลง ชาวบ้านที่ได้เข้าทำงานในโรงงานจึงถือว่าเป็นคนที่มีโอกาสและโชคดีกว่าคนอื่น แต่ชาวบ้านคนที่ไม่ได้มีโอกาสได้ทำงานในโรงงานก็จะมีกระบวนการปรับตัวแบบใหม่ด้วยการประกอบอาชีพอื่นที่สามารถทำให้มีรายได้มาใช้จ่ายในครอบครัวเช่นเดียวกันกับคนที่ทำงานในโรงงาน เช่น รับซื้อของเก่าไปขาย หรืออพยพออกไปทำงานรับจ้างนอกหมู่บ้านเป็นจำนวนที่ค่อนข้างมาก เป็นกระบวนการปรับตัวที่ชาวบ้านใช้แก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัวเพื่อให้ครอบครัวสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ และมีรายได้สำหรับนำมาใช้จ่ายในครอบครัวต่อไป

การอพยพแรงงานของคนในชุมชนส่วนมากเป็นการอพยพแบบถาวร เช่น ออกไปทำงานรับจ้างก่อสร้าง ในเขตจังหวัดระยอง ชลบุรี ปราจีนบุรี และกรุงเทพฯ ฯ หรือไปทำงานเป็นลูกจ้างเลี้ยงหมูที่จังหวัดนครปฐม ส่วนคนที่ออกไปทำงานรับจ้างแบบชั่วคราว ส่วนมากจะออกไปรับจ้างก่อสร้างในเขตอำเภอหน้าพองซึ่งอยู่ใกล้บ้าน ดังนั้นชุมชนจึงมีกระบวนการปรับตัวแบบใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยการอพยพแรงงานออกไปทำงานรับจ้างนอกหมู่บ้านมากขึ้น

5.2.2.10 ความสัมพันธ์ระหว่างกัน สามารถแยกประเด็นการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

ก. ความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในครอบครัว

1.1 การทำกิจกรรมร่วมกันของคนในครอบครัว จากการศึกษาพบว่าในช่วงก่อนมีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชน คนในครอบครัวมีการปรับตัวด้วยการทำกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างกันเป็นอย่างดี มีการช่วยเหลือกันทำงาน เช่น การตัดไม้ ถางป่า บุคตอ หรือแม้กระทั่งการปลูกสร้างบ้านหลังใหม่ร่วมกัน เป็นการปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมแบบใหม่เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุข

การตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชน ทำให้คนในครอบครัวมีการปรับตัวแบบใหม่ที่มีแนวโน้มเปลี่ยนไปในทิศทางที่ตรงกันข้าม เพราะการมีรายได้จากการปลูกต้นยูคาลิปตัสและการรับจ้างเพิ่มมากขึ้น การออกไปทำงานรับจ้างนอกหมู่บ้าน ได้ส่งผลทำให้ระบบความคิดของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไป เกิดเป็นค่านิยมแบบใหม่ที่นิยมความสะดวกสบายเหมือนกับคนในสังคมเมืองมากขึ้น นั่นคือมีการดำเนินชีวิตที่ต้องการความเป็นส่วนตัวมากขึ้น ดังนั้นเมื่อมีเงินมากพอ

ที่จะใช้ปลูกสร้างบ้านของตัวเองได้ ก็จะปรับตัวแบบใหม่ด้วยการแยกครอบครัวออกมาสร้างบ้านหลังใหม่ที่เป็นของตนเอง ที่มีลักษณะใหญ่โต กว้างขวาง มีความเป็นส่วนตัวมากขึ้น ทั้งนี้ เพราะเมื่อกลับมาจากทำงานสามารถที่จะนอนพักผ่อนได้โดยไม่มีคนเดินพลุกพล่านให้รำคาญเหมือนเดิม

การแยกครอบครัวออกมาเป็นครอบครัวขยายที่มีการปลูกสร้างบ้านหลังใหม่เป็นของตนเองและครอบครัวเดี่ยว ตลอดทั้งค่านิยมแบบใหม่ที่เปลี่ยนไป ทำให้ชาวบ้านต้องมีการดำเนินชีวิตแบบใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย ชาวบ้านต้องมุ่งมาะทำงานเพื่อที่จะได้มีเงินรายได้เพิ่มขึ้น เพื่อที่จะได้นำเงินไปใช้สำหรับเอื้ออำนวยความสะดวกให้แก่การดำเนินชีวิตมากขึ้น เช่น ซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ใช้จ่ายเงินเพื่อการศึกษ เป็นต้น การออกไปทำงานรับจ้างและออกไปเรียนหนังสือทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในครอบครัวลดลง ชาวบ้านต้องมีความสัมพันธ์ที่ห่างเหินออกไปจากเดิม กลั้กลายเป็นต่างคนต่างอยู่ ทั้งนี้เพราะกระบวนการปรับตัวของชาวบ้านแบบใหม่ที่ไม่เอื้ออำนวยให้คนในครอบครัวได้มีการพบปะ พูดคุย และทำกิจกรรมร่วมกันมากนัก นั่นคือต่างคนต่างออกจากบ้านเพื่อออกไปทำงาน ลูกไปเรียนหนังสือ แม่เฝ้าบ้านหรือเลี้ยงลูกอ่อน หรือบางครั้งเมื่อพอกลับมาจากทำงานตอน 6 โมงเช้าแล้วก็ต้องเข้านอนเพื่อพักผ่อน ในขณะที่ลูกต้องตื่นเพื่อเตรียมตัวออกไปโรงเรียน โอกาสที่จะได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันในครอบครัวกลับลดน้อยลงไปอีก เพราะทุกคนต่างมีหน้าที่ที่ต้องทำและรับผิดชอบแตกต่างกันออกไป เป็นกระบวนการปรับตัวแบบใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป

1.2 การติดต่อพูดคุยระหว่างกัน เป็นผลเชื่อมโยงมาจากการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในครอบครัว เพราะการดำเนินชีวิตแบบใหม่ที่เป็นไปในลักษณะต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างต้องทำงานในหน้าที่ที่ตนเองต้องรับผิดชอบ ทำให้ชาวบ้านต้องปรับตัวแบบใหม่ด้วยการใช้เวลาในช่วงที่ทุกคนในครอบครัวมีเวลาว่างจากการทำงาน การพักผ่อน และการเรียนเพื่อพูดคุยกัน แต่ก็พบว่าโอกาสที่จะได้พูดคุยกันนั้นมีค่อนข้างน้อยลงมาจากเดิม มีการพูดคุยกันเฉพาะในช่วงที่มีเวลาว่างเท่านั้น ดังนั้นจึงทำให้กลายเป็นความห่างเหิน ต่างคนต่างดำเนินชีวิตอยู่บนโลกส่วนตัวของตนเองที่มีลักษณะเหมือนการดำเนินชีวิตของคนในสังคมเมืองมากขึ้น

1.3 บทบาทการตัดสินใจของคนในครอบครัว การมีโรงงานอุตสาหกรรมมาตั้งในชุมชน ไม่ได้เป็นสิ่งที่ทำให้บทบาทในการตัดสินใจของคนในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก อำนาจการตัดสินใจยังคงอยู่ที่ผู้ที่อาวุโสที่สุดในครอบครัวเหมือนเดิม ชาวบ้านมีการปรับตัวเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในเรื่องที่ต้องใช้จ่ายเงินจำนวนมากเท่านั้น สำหรับกรณีนี้ต้องให้คนที่หาเงินมาเลี้ยงครอบครัวได้เป็นผู้ตัดสินใจ เช่น ครอบครัวของนางวงจันทร์ จำปา ครอบครัวของนางเกียง จันทวงษ์ และครอบครัวของนางอ่อนแก้ว พรหมน้อย เป็นต้น ทั้งนี้ เพราะหากตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้จ่ายเงินจำนวนมากไป โดยที่คนที่ได้รับผิดชอบ

ทำงานหาเงินมาเลี้ยงครอบครัวไม่ได้มีการรับทราบ ก็อาจทำให้เกิดความไม่พอใจ ก่อให้เกิดเป็นความขัดแย้งในครอบครัวได้ การดำเนินชีวิตแบบใหม่ที่เป็นแบบต่างคนต่างอยู่ มีความห่างเหินกันออกไปนั้น ทำให้คนในครอบครัวเกิดความรู้สึกเกรงใจกันมากขึ้น ดังนั้นเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาความขัดแย้งเกิดขึ้นในครอบครัว ทำให้ชาวบ้านต้องมีการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตแบบใหม่ ด้วยการยกหน้าที่การตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้จ่ายเงินจำนวนมากให้เป็นหน้าที่ของคนทำงานหาเงินมาเลี้ยงครอบครัวมาเลี้ยงครอบครัว เป็นกระบวนการปรับตัวแบบใหม่ของชุมชนเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางสภาพเศรษฐกิจแบบใหม่ของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป

1.4 บทบาทของพ่อแม่ การออกไปทำงานรับจ้างนอกหมู่บ้านทำให้บทบาทของพ่อที่เคยให้การอบรมสั่งสอนและขัดเกลาทางสังคมให้แก่เด็กในครอบครัวได้ลดลงไป ทำให้แม่ต้องสวมบทบาทและหน้าที่ที่หนักและเหนื่อยมากขึ้นกว่าเดิม กล่าวคือต้องรับผิดชอบเป็นทั้งพ่อและแม่เพื่อขัดเกลาทางสังคมให้แก่เด็กแทนพ่อเพิ่มมากขึ้น เป็นการปรับตัวแบบใหม่เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป แต่อย่างไรก็ตามพ่อก็ไม่ได้ผลักภาระการเลี้ยงดูและการอบรมสั่งสอนลูกหลานไปให้แม่ไปเสียทั้งหมด เพราะยังสวมบทบาทเพื่อขัดเกลาทางสังคมให้แก่เด็กบ้างในช่วงที่มีเวลาว่าง เช่น ในช่วงวันหยุด เป็นต้น

นอกจากเด็กจะได้รับการขัดเกลาทางสังคมจากสถาบันครอบครัวแล้ว เด็กยังได้รับการอบรมสั่งสอนและการขัดเกลาทางสังคมจากสถาบันทางการศึกษาที่เด็กกำลังศึกษาอยู่ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนทักษะ ความรู้ และประสบการณ์เพิ่มเติมอีกด้วย

ข. ความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในครอบครัวกับคนในชุมชน

1.1 การช่วยเหลือกันด้านแรงงาน การมีโรงงานมาตั้งในชุมชนทำให้สภาพสังคมและเศรษฐกิจของหมู่บ้านมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก ทำให้คนในชุมชนต้องมีการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างกันให้เป็นไปในทิศทางที่มีความเหมาะสม ทั้งนี้เพราะการที่คนในชุมชนต่างคนต่างต้องออกไปทำงาน ทำให้ไม่ค่อยมีเวลาที่จะมาพบปะพูดคุย หรือทำกิจกรรมร่วมกันได้บ่อยนัก เพราะชาวบ้านมีรับตัวด้วยการดำเนินชีวิตแบบใหม่ กลับกลายเป็นต่างคนต่างอยู่มีความห่างเหินกันออกไป ทำให้การช่วยเหลือระหว่างกันด้านแรงงานลดลงไปจากเดิม แต่ในส่วนของแม่บ้านที่ไม่ได้ออกไปทำงานนอกบ้านยังมีเวลามาทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันบ้าง เช่น การช่วยเหลือกันทำงาน การพูดคุยกัน

การช่วยแรงงานในกิจกรรมต่าง ๆ ได้ถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นกิจกรรมที่เป็นการใช้จ่ายเงินเป็นจำนวนมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ เช่น เวลาที่เพื่อนบ้านจัดงานบุญต่างๆ เช่น งานแต่งงาน ชาวบ้านจะนำเอาเงินใส่ซองไปช่วยทำบุญซึ่งจำนวนเงินที่ใส่ซองก็แล้วแต่ระดับความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน แต่จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านยังมีการช่วยเหลือกันด้านแรงงานระหว่างกันบ้าง แต่ก็ต้องเป็นช่วงที่มีเวลาว่างจริง ๆ แต่ส่วนมากแล้ว

จะนิยมเอาเงินใส่ซองไปช่วยทำบุญมากกว่าการช่วยเหลือด้านแรงงานเพราะเห็นว่าสะดวกดี การช่วยงานบุญด้วยการนำเงินใส่ซองจึงเป็นกระบวนการปรับตัวแบบใหม่ที่ชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชน เพราะบางครอบครัวต้องออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน ทำให้ไม่มีเวลาว่างพอที่จะมาร่วมงานได้ ก็จะใช้วิธีการนำเงินใส่ซองมาร่วมงานแทนการช่วยเหลือด้วยสิ่งของและแรงงานแบบเดิมที่เคยทำมา การปรับตัวแบบนี้เป็นกลไกหนึ่งที่ชาวบ้านใช้กระชับความสัมพันธ์ระหว่างกันให้คงอยู่ได้ โดยมีพื้นฐานการช่วยเหลือที่เปลี่ยนเป็นผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินมากขึ้น

ส่วนการแลกเปลี่ยนแรงงานทางการเกษตรกรรมที่เคยทำร่วมกันมากก็ลดน้อยลงไป เพราะต่างคนต่างมีงานทำ มีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ ไม่มีเวลาว่างที่จะมาช่วยเพื่อนบ้านทำงานได้เหมือนเดิม เวลาว่างคือเวลาที่ต้องใช้สำหรับนอนพักผ่อน ดังนั้นชาวบ้านจึงต้องปรับการดำเนินชีวิตแบบใหม่ ทำให้การช่วยเหลือระหว่างกันด้านแรงงานถูกจำกัดให้แคบลง คงเหลือไว้เฉพาะการช่วยเหลือระหว่างกันในกลุ่มเครือญาติที่สนิทสนมกันเท่านั้น และเมื่อเห็นว่าเพื่อนบ้านไม่มีเวลาว่างพอที่จะมาช่วยแรงงานได้ เพราะต้องออกไปทำงานรับจ้างหาเงินมาเลี้ยงครอบครัว ชาวบ้านจะใช้วิธีการปรับตัวด้วยการจ้างแรงงาน โดยการจ่ายเงินค่าแรงงานให้เท่ากับที่เพื่อนบ้านได้จากการรับจ้างในโรงงานแทนการแลกเปลี่ยนแรงงานแบบเดิม หรือใช้วิธีการนำเอาเทคโนโลยีแบบใหม่มาใช้ในการกระบวนการผลิตเพื่อให้การทำงานรวดเร็วขึ้นและบรรลุลดความผิดพลาด ประสงค์ที่วางเอาไว้ เช่น การใช้รถไถนาเดินตาม และการใช้รถนวดข้าว เป็นต้น

1.2 การช่วยเหลือแบ่งปันและแลกเปลี่ยนอาหารระหว่างกัน ในชุมชน นำเสียที่เหลือจากกระบวนการผลิตของโรงงานได้ทำลายความมั่นคงของระบบนิเวศที่อยู่ในลำน้ำพองทั้งระบบ เช่น ทำให้น้ำเน่าเสีย สิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในลำน้ำได้รับอันตรายตามไปด้วย ทำให้ระบบสังคมของชาวบ้านต้องได้รับความเสียหายตามไปด้วย ชาวบ้านส่วนมากไม่สามารถที่จะหาอาหารจากลำน้ำพองได้เหมือนอย่างในอดีตที่ผ่านมา ในแต่ละเดือนชาวบ้านต้องซื้ออาหารจากตลาดภายนอกหมู่บ้านมาใช้ในการบริโภคในครอบครัวเป็นจำนวนเงินที่ค่อนข้างสูง ส่งผลทำให้ชาวบ้านมีรายจ่ายในครอบครัวเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน

ท่ามกลางสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้ เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุขชาวบ้านจึงมีการปรับตัวแบบใหม่ ด้วยการลดการช่วยเหลือด้านการแบ่งปันอาหารให้แก่เพื่อนบ้าน ทำให้การช่วยเหลือแบ่งปันอาหารระหว่างกันอย่างที่เคยมีมาในอดีตได้ลดน้อยลงไป ซึ่งปัจจุบันพบว่าการแบ่งปันอาหารระหว่างกันของคนในครอบครัวกับเพื่อนบ้านแทบจะไม่มีค้อยมี ทั้งนี้เพราะทุกครอบครัวต้องใช้เงินเพื่อซื้ออาหารที่ราคาแพงเพื่อนำมาบริโภคเหมือนกัน ดังนั้นการแบ่งปันอาหารให้แก่ครอบครัวอื่นจึงถือว่าการสิ้นเปลือง การแลกเปลี่ยนอาหารจะถูกจำกัดให้แคบลง คงเหลือไว้เฉพาะการแบ่งปันอาหารระหว่างกันกับกลุ่มครอบครัวที่เป็นญาติพี่น้องกันจริง ๆ แต่มีการลดปริมาณอาหารที่แบ่งปันให้น้อยลง เพราะเป็นสิ่งที่ชาวบ้านสามารถกระทำได้โดยที่ครอบครัวไม่เดือดร้อนมากนัก

1.3 การช่วยเหลือระหว่างกันด้านเงินทอง ความสัมพันธ์ระหว่างกันที่กลับกลายเป็นไปแบบห่างเหิน ทำให้ความผูกพันและการช่วยเหลือกันในกิจกรรมของคนในชุมชนได้ลดลงจากเดิมอย่างปรากฏเห็นได้ชัดเจน สิ่งหนึ่งที่พบเห็นคือการดำเนินชีวิตแบบใหม่ที่เป็นแบบต่างคนต่างอยู่ การช่วยเหลือระหว่างกันทางด้านเงินทองเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากมากสำหรับสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป ทั้งนี้เพราะระบบความคิดที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ชาวบ้านต้องมีการดำเนินชีวิตแบบใหม่ไปในทิศทางที่จะสามารถเอื้อให้เกิดประโยชน์ทางด้านการเงินให้แก่ครอบครัวได้ด้วย ชาวบ้านที่เดือดร้อนเรื่องเงินทองจึงไม่สามารถขอยืมจากเพื่อนบ้านได้เหมือนเดิม ดังนั้นเพื่อให้ครอบครัวสามารถมีเงินมาใช้จ่ายในยามที่เดือดร้อนได้ ชาวบ้านจึงมีการปรับตัวแบบใหม่ด้วยการใช้วิธีกู้ยืมเงินจากเพื่อนบ้าน เช่น ยืมจากนายเฮียง จำปา โดยยอมเสียดอกเบี้ยซึ่งเป็นจำนวนเงินที่สูงมากคือดอกเบี้ยร้อยละ 10 บาทต่อเดือนเลยทีเดียว แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านยังสามารถขอยืมเงินได้จากญาติพี่น้องได้บ้าง แต่ต้องเป็นจำนวนเงินที่ไม่มากนักและอยู่ในช่วงเวลาที่ไม่ยาวนานนักเช่นกันเพราะคนที่ให้ยืมเงินก็มีความจำเป็นต้องใช้จ่ายเงินเหมือนกัน เป็นกระบวนการปรับตัวแบบใหม่ของชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

1.4 การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ถึงแม้ว่าการมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งในชุมชนจะส่งผลทำให้โครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แต่ชาวบ้านก็ยังมีการร่วมแรงร่วมใจด้วยการรวมกลุ่มทางสังคมเพื่อช่วยแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของครอบครัวเป็นอย่างดี เช่น การรวมกลุ่มมาปนกิจต่างๆ ซึ่งเป็นการปรับตัวแบบใหม่เพื่อทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มที่ชัดเจนเกี่ยวกับผลประโยชน์ตอบแทนทางด้านการเงินที่คนในครอบครัวของผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มจะได้รับเมื่อสมาชิกเสียชีวิตลง

แต่สำหรับการเข้าร่วมทำกิจกรรมงานบุญประเพณีที่ชาวบ้านในหมู่บ้านได้จัดเป็นงานบุญประเพณีประจำปีนั้นพบว่า ชาวบ้านยังมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ เป็นการเข้าร่วมเพื่อแสดงให้เห็นถึงหน้าที่ของลูกบ้านที่ต้องถือปฏิบัติร่วมกันเท่านั้น ไม่ได้มีความผูกพันกันทางจิตใจกันมากมายเหมือนอย่างเช่นในอดีตที่ผ่านมา เป็นผลมาจากการปรับตัวแบบใหม่ที่เป็นไปอย่างห่างเหิน กลับกลายเป็นต่างคนต่างอยู่ ความผูกพันที่เคยมีต่อกันมีแนวโน้มอ่อนตัวลงไปอย่างเห็นได้ชัดเจน

นอกจากนั้นยังพบว่า มลพิษที่โรงงานปล่อยออกมาทำลายความมั่นคงในระบบนิเวศชุมชนนั้น ได้ส่งผลทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ชาวบ้านไม่สามารถพึ่งพิงอาศัยธรรมชาติในการดำเนินชีวิตได้ เพราะน้ำเสียที่โรงงานปล่อยออกมาได้ส่งผลทำให้น้ำในลำน้ำพองเน่าเสีย ปลาตายไปเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านไม่สามารถนำน้ำและปลาจากลำน้ำพองมาใช้เพื่อการอุปโภคและบริโภคได้อีก ส่งผลทำให้ชาวบ้านต้องประสบกับปัญหาการขาดแคลนอาหารและสุขภาพอนามัยตามมา ชาวบ้านส่วนมากต้องซื้ออาหารราคาแพงจาก

ตลาดภายนอกหมู่บ้านมากขึ้น และในที่สุดก็จะทำให้ระบบสังคมของชาวบ้านต้องประสบกับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจตามมาอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เช่นกัน จากการศึกษาพบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้ชาวบ้านในชุมชนได้เกิดความตระหนักถึงปัญหาความมั่นคงของสภาพแวดล้อมที่ถูกทำลายไปลงเป็นอย่างมาก ดังนั้นเพื่อเป็นการทำให้ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดี และป้องกันไม่ให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนถูกทำลายไป ชาวบ้านจึงได้มีการกระทำการระหว่างกันทางสังคมด้วยการกำหนดเป็นกฎข้อห้ามอย่างชัดเจนว่า ห้ามไม่ให้ชาวบ้านที่มีพื้นที่ปลูกต้นยูคาลิปตัสตั้งแต่เขตวัดลงมาทางทิศตะวันออกจนถึงลำน้ำพองเข้าร่วมโครงการ Project Green กับโรงงาน โดยเด็ดขาด เพราะจากประสบการณ์ที่ผ่านมาทำให้ชาวบ้านเกิดความหวาดกลัวว่าน้ำเสียจะไหลซึมปนเปื้อนลงลำน้ำพองและบ่อน้ำดื่มที่ชาวบ้านใช้สำหรับบริโภค ทำให้ชาวบ้านต้องเดือดร้อนอีกเป็นกระบวนการปรับตัวที่ชาวบ้านในชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เพราะชาวบ้านถือว่าลำน้ำพองเป็นทรัพย์สินสาธารณะที่ทุกคนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ดังนั้นทุกคนจะต้องช่วยกันดูแล ปกป้องและรักษาไม่ให้ลำน้ำพองถูกทำลายเพิ่มเติมและมีสภาพที่เลวร้ายกว่าที่กำลังประสบอยู่ในขณะนี้

จะเห็นว่าชาวบ้านมีกระบวนการปรับตัวแบบใหม่ที่ใช้เป็นกลไกกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ตอบแทนเชิงเศรษฐกิจมากขึ้น เช่น การช่วยเหลือกันด้านแรงงานได้ถูกปรับเปลี่ยนเป็นการจ้างแรงงานด้วยการใช้เงินแทน มีการรวมกลุ่มทางสังคมเพื่อช่วยเหลือกันด้านการเงิน เช่น กลุ่มมาบปากต่าง ๆ ฯลฯ และปัญหาที่ชาวบ้านได้รับจากมลพิษทางน้ำที่โรงงานปล่อยออกมา ส่งผลทำให้ชาวบ้านเกิดความตระหนัก มีการรวมตัวแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นด้วยการออกกฎระเบียบในการกำหนดแบบแผนการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนมาใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรกรรมร่วมกัน เป็นกระบวนการปรับตัวแบบใหม่เพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางสภาพแวดล้อมแบบใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไป

1.5 ความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในชุมชนกับบุคคลภายนอก การมีโรงงานเข้ามาตั้งในชุมชนได้ส่งผลทำให้ชาวบ้านต้องประสบกับปัญหาต่างๆ ตามมาอย่างมากมาย เช่น น้ำเสียจากโรงงานทำให้ชาวบ้านไม่สามารถพึ่งพิงธรรมชาติได้เหมือนอย่างที่ผ่านมา น้ำเสียจากโรงงานทำให้น้ำที่ชาวบ้านใช้สำหรับการอุปโภคและบริโภคเกิดการเปลี่ยนแปลง ชาวบ้านต้องประสบกับปัญหาด้านสุขภาพ ฯลฯ ปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้ชาวบ้านต้องปรับตัวแบบใหม่ ด้วยการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกในเรื่องของการตอบแทนทางด้านผลประโยชน์มากกว่าเรื่องอื่น ดังนี้

ก. การสร้างความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพราะต้องการได้รับผลประโยชน์จากการสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่จำเป็นให้แก่ชุมชน เช่น บ่อน้ำบาดาล สระน้ำ ฯลฯ หรือได้รับการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจแบบใหม่ ที่ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ เพื่อที่ชาวบ้านจะได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ข. การสร้างความสัมพันธ์กับพ่อค้าภายนอกหมู่บ้าน เพราะต้องการติดต่อซื้อขายอาหารระหว่างกัน เป็นการกระทำระหว่างกันเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนอาหารของชุมชน

ค. การสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้านหมู่บ้านอื่น เพราะต้องการร่วมกันเรียกร้องให้โรงงานหยุดปล่อยน้ำเสียและจ่ายเงินค่าตอบแทนให้ ทั้งนี้เพราะน้ำเสียจากโรงงานทำให้ต้นข้าวในที่นา ทรัพยากรดิน และบ่อน้ำตื้นในชุมชนได้รับเสียหาย

ง. การสร้างความสัมพันธ์กับโรงงาน เพราะต้องการได้ผลประโยชน์ตอบแทนในด้านต่างๆ เป็นการพัฒนาคูณภาพชีวิตของชาวบ้านให้ดีขึ้น เช่น การเข้าทำงานในโรงงาน การรักษาพยาบาลโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย การบริการรถรับส่งเด็กไปโรงเรียนฟรี ทุนการศึกษา ตลอดจนแหล่งน้ำสะอาด เช่น น้ำประปาที่โรงงานต่อมาให้ ฯลฯ

จะเห็นว่ากระบวนการปรับตัวของชุมชนกับบุคคลภายนอกเป็นไปในลักษณะของการช่วยเหลือเกื้อกูลกันใน เรื่องของการตอบแทนทางด้านผลประโยชน์เป็นหลัก

5.2.3 กระบวนการปรับตัวด้านวัฒนธรรมของชาวบ้านที่อาศัยในชุมชน

จากการศึกษาพบว่าชุมชนมีการปรับตัวในด้านวัฒนธรรมค่อนข้างสูง ดังที่จะได้กล่าวต่อไปนี้

5.2.3.1 การปฏิบัติตนเกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ การมีโรงงานอุตสาหกรรมมาตั้งในชุมชน ได้ส่งผลทำให้ชาวบ้านต้องประสบกับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจตามมา สถาบันทางศาสนาจึงได้ถูกใช้เป็นที่พักทางด้านเศรษฐกิจของชาวบ้าน เป็นการปรับตัวแบบใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นนอกจากชาวบ้านจะไปวัดเพื่อทำบุญตักบาตรแล้วยังถือโอกาสสอหยวงจากพระอีกด้วย และชาวบ้านยังได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบอาหารที่ใช้สำหรับถวายพระ โดยเปลี่ยนจากการนำอาหารที่หาได้ภายในชุมชนเป็นการนำอาหารที่ซื้อจากตลาดภายนอกหมู่บ้านมาตักบาตรพระแทน เป็นการปรับตัวเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนอาหารที่ชาวบ้านไม่สามารถหาได้จากธรรมชาติเหมือนเช่นในอดีตที่ผ่านมา

ส่วนการปรับตัวด้านการเข้าร่วมงานบุญประเพณีต่างๆของคนในชุมชนนั้น พบว่ายังไม่มีเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก ชาวบ้านยังเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้นเป็นอย่างดี

นอกจากนี้ยังพบว่าท่ามกลางสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ได้ส่งผลทำให้กลไกระบบความเชื่อของชุมชนได้ถูกปรับเปลี่ยนตามไปด้วยกล่าวคือ การทำงานแบบเสียสละของเผ่าเจ้าได้ถูกปรับเปลี่ยนเป็นการทำงานที่มุ่งหวังผลประโยชน์ตอบแทนเป็นตัวเงินขึ้น เพราะไม่เช่นนั้นแล้วจะไม่มีใครทำงานเป็นเผ่าเจ้าเพื่อเป็นตัวแทนติดต่อสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือในชุมชนให้

5.2.3.2 การปฏิบัติคนต่อผู้อาวุโส พบว่ายังไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก ชาวบ้านยังให้ความเคารพเชื่อฟังผู้ที่อาวุโสกว่ามาโดยตลอด การปรับตัวจึงยังคงเหมือนเดิม

5.2.3.3 วัฒนธรรมการแต่งกาย ชาวบ้านได้มีการปรับตัวในด้านนี้ค่อนข้างสูง ทั้งนี้ เพราะการออกไปทำงานนอกหมู่บ้านทำให้ชาวบ้านได้รับประสบการณ์และมีรายเพิ่มขึ้น ส่งผลทำให้ระบบความคิดเกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทำให้ชาวบ้านมีค่านิยมแบบใหม่ที่นิยมความสะดวกสบายเหมือนคนในสังคมเมืองเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นเมื่อชาวบ้านมีรายได้มากพอเพียงที่จะจับจ่ายใช้สอย ซื้อสิ่งของที่สนองตอบต่อระบบความคิดและสอดคล้องกับความต้องการของตนเองได้ จึงนำเอาวัฒนธรรมของคนในสังคมเมืองเข้ามาปรับใช้ในหมู่บ้านมากขึ้น เช่น ซื้อเสื้อผ้าราคาแพงจากตลาดภายนอกหมู่บ้านมาใช้ ทำให้มีการแต่งกายที่ทันสมัยและสวยงามมากขึ้น จะเห็นว่าชุมชนมีการปรับตัวแบบใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป

5.2.4 กระบวนการปรับตัวด้านสุขภาพ

น้ำเสียที่ปล่อยออกมาจากโรงงานอุตสาหกรรมทำให้ความมั่นคงของทรัพยากรน้ำที่อยู่ในลำน้ำพองได้ถูกทำลายความมั่นคงไป น้ำมีคุณภาพลดลงจากเดิม ความสวยงามของลำน้ำพองได้สูญเสียไป มองดูแล้วรู้สึกหดหู่ใจ เมื่อลงไปว่ายน้ำก็จะทำให้เกิดอาการคันทั่วร่างกาย ปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้ชาวบ้านได้ปรับตัวแบบใหม่ ด้วยการลดการใช้ประโยชน์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจและออกกำลังกายลง

นอกจากนั้นยังพบว่าความสวยงามทางธรรมชาติที่ถูกทำลายไป ได้ส่งผลทำให้ระบบความคิดของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกหวงแหน ความหวงแหนที่จะช่วยกันดูแลรักษา และปกป้องไม่ให้ความสวยงามตามธรรมชาติ ความใสสะอาดของลำน้ำถูกทำลายไปอีก ชาวบ้านจึงได้มีการปรับตัวแบบใหม่ ด้วยการกำหนดแบบแผนการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนมาใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรกรรมร่วมกัน มีการร่วมกันออกกฎระเบียบห้ามไม่ให้ชาวบ้านที่มีรายได้ดีตั้งแต่เขตวัดลงมาทางทิศตะวันออกจนถึงลำน้ำพองเข้าร่วมโครงการ Project Green กับทางโรงงานโดยเด็ดขาด

แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านก็ได้พบว่า น้ำเสียที่โรงงานปล่อยออกมารุดค้นยูคาลิปตัสของชาวบ้านได้ก่อให้เกิดปัญหาตามมาอย่างที่บ้านได้คาดการณ์เอาไว้ ดังนั้นชาวบ้านจึงได้รวมตัวกันกับชาวบ้านหมู่บ้านหนองบัวน้อย บ้านโนนอุดม บ้านห้วยโจด และบ้านกุดน้ำใสที่ได้รับความเสียหายจากน้ำเสียที่โรงงานปล่อยออกมารุดค้นยูคาลิปตัส โดยร่วมกันเรียกร้องให้โรงงานหยุดปล่อยน้ำเสียและจ่ายเงินค่าตอบแทนให้ ทั้งนี้เพราะน้ำเสียจากโรงงานทำให้ต้นข้าวในที่นาทรัพยากรดิน และบ่อน้ำคั้นในชุมชนได้รับเสียหาย

จะเห็นว่าชุมชนมีการกระบวนการปรับตัวต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น ด้วยการลดการใช้ประโยชน์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจลง และเพื่อป้องกันไม่ให้สภาพแวดล้อมที่เป็นทรัพยากรสาธารณะ

ของชุมชนถูกทำลายลงไปอีก ชาวบ้านจึงได้ปรับตัวด้วยการกำหนดแบบแผนการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการเกษตรกรรมขึ้น มีการกำหนดพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ Project Green กับทางโรงงานอย่างชัดเจน และยังได้ร่วมกับชาวบ้านหมู่บ้านอื่นที่ได้รับความเสียหายเรียกร้องให้โรงงานได้เกิดความตระหนัก คำนึงถึงความมั่นคงของระบบนิเวศชุมชนมากขึ้นอีกด้วย

กระบวนการปรับตัวของชุมชนได้ส่งผลทำให้โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันให้เป็นอย่างแน่นแฟ้นมากขึ้น

ผลการศึกษาสามารถนำมาสรุปให้เห็นถึงกระบวนการปรับตัวของชุมชนได้ตามตารางที่ 41 ดังนี้

ตารางที่ 41 แสดงกระบวนการปรับตัวของชุมชนบ้านโนนขามแป

กระบวนการปรับตัวของชุมชนบ้านโนนขามแป

1. การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

1.1 การเกษตรกรรม

- ก) ปลุกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ต้นยูคาลิปตัส เพื่อส่งขายเป็นวัตถุดิบให้แก่โรงงานมากขึ้น
- ข) นำเอาเทคโนโลยีที่ทันสมัยและมีราคาแพง เช่น รถไถนาเดินตาม รถนวดข้าว มาใช้ในกระบวนการผลิตทางการเกษตรกรรม(การเพาะปลูกข้าว)มากขึ้น
- ค) มีการจ้างแรงงานแทนการแลกเปลี่ยนแรงงาน
- ง) ได้กำหนดแบบแผนการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรกรรมในชุมชนร่วมกัน
- จ) รวมตัวกันกับชาวบ้านหมู่บ้านอื่นที่ได้รับความเสียหายจากน้ำเสียที่โรงงานปล่อยออกมาเพื่อประท้วงและเรียกร้องให้โรงงานหยุดปล่อยน้ำเสียและจ่ายเงินทดแทนค่าเสียหายให้

1.2 การประมง

- ก) ลดความถี่ในการจับปลาและเพิ่มความถี่ในการจับปลาในช่วงฤดูฝนมากขึ้น
- ข) ใช้วิธีการพายเรือจับปลาจากต่ายายแทนการลงน้ำจับปลา
- ค) ซื้ออาหารจากตลาดภายนอกหมู่บ้านสำหรับบริโภคในครัวเรือนเพิ่มขึ้น

1.3 การใช้น้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค

1.3.1 การใช้น้ำเพื่อการอุปโภค

- ก) สูบน้ำจากลำน้ำพองใส่บ่อพักน้ำไว้เพื่อให้ตกตะกอนประมาณ 2-3 วัน ก่อนนำน้ำมาใช้
- ข) ใช้น้ำจากบ่อน้ำตื้น บ่อน้ำบาดาล บ่อน้ำสาธารณะหน้าวัด และน้ำฝน
- ค) ใช้น้ำประปาที่ทางโรงงานต่อมาให้

1.3.2 การใช้น้ำเพื่อการบริโภค

- ก) เลิกใช้น้ำจากบ่อน้ำตื้นที่มีกลิ่นเหม็นสารเคมีจากโรงงาน และบ่อน้ำตื้นที่มีน้ำสีเหลืองเป็นสนิมจำนวน 3 บ่อ
- ข) ซื้อโอ่งน้ำบรรจุน้ำขนาด 2,000 ลิตร เพื่อใช้กักเก็บน้ำฝนเพิ่มเติม
- ค) ปล่อยให้น้ำฝนตกลงมาชะล้างอากาศสกปรก และสิ่งสกปรกที่อยู่บนหลังคาเป็นเวลานานประมาณ 30 นาที ก่อนรองน้ำฝนใส่โอ่ง

ตารางที่ 41 แสดงกระบวนการปรับตัวของชุมชนบ้านโนนขามแป (ต่อ)

กระบวนการปรับตัวของชุมชนบ้านโนนขามแป

2. คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

2.1 สุขภาพอนามัย

- ก) รักษาแบบพื้นบ้าน โดยวินิจฉัยโรคจากประสบการณ์ของตนเองและญาติพี่น้อง
- ข) รักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบัน ในกรณีที่คนไข้มีความเจ็บป่วยที่รุนแรงขึ้น
- ค) การรักษาและป้องกันโรคด้วยตนเอง
 - กรณีได้รับกลิ่นเหม็นจากโรงงาน
 - ชาวบ้านที่อยู่ในชุมชน ใช้วิธีการบีบจมูก กลั้นลมหายใจ ใช้ผ้าหนา ๆ ปิดใบหน้า และจมูก
 - ชาวบ้านที่ทำงานในโรงงาน ใช้วิธีการบีบจมูก กลั้นลมหายใจ รุ่งห่มให้ห่างจาก บริเวณที่สารเคมีรั่ว นอกจากนี้ยังใช้วิธีการต้มสุราและกินน้ำตาลเป็นประจำ
- ง) รักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบันควบคู่กับการรักษาแบบพื้นบ้าน

2.2 สภาพเศรษฐกิจและสังคม

2.2.1 ประเภทของครอบครัว

มีลักษณะเป็นประเภทครอบครัวขยายที่มีการปลูกสร้างบ้านหลังใหม่ในบริเวณเดียวกันกับบ้านของพ่อแม่มากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกระบวนการปรับตัวก่อนและหลังการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชนพบว่า มีแนวโน้มปรับตัวเป็นประเภทครอบครัวเดียวมากขึ้น

2.2.2 ลักษณะของบ้าน

ส่วนมากเป็นบ้านสองชั้น ครึ่งไม้ครึ่งปูน ชั้นล่างยังสร้างไม่เสร็จ บ้านสร้างด้วยวัสดุที่มีราคาแพงและมีความคงทน ลักษณะของบ้านมีขนาดใหญ่ กว้างขวาง มีความทันสมัย และบ้านมีความแข็งแรงมากขึ้นกว่าเดิม

2.2.3 ระดับการศึกษาและค่านิยมทางการศึกษา

ชาวบ้านเริ่มเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญต่อการศึกษามากขึ้น ทำให้นิยมส่งลูกหลานให้เรียนหนังสือมากขึ้น มีแนวโน้มการเรียนต่อในระดับที่สูงกว่าการศึกษาในภาคบังคับ

2.2.4 อาชีพหลักและอาชีพรอง

- ก) อาชีพหลัก เป็นอาชีพรับจ้าง ส่วนมากทำงานรับจ้างในโรงงาน
- ข) อาชีพรอง เป็นการทำการเกษตรกรรม ส่วนมากปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ต้นยูคาลิปตัส เพื่อส่งขายให้แก่โรงงานใกล้เคียง

ตารางที่ 41 แสดงกระบวนการปรับตัวของชุมชนบ้านโนนขามแป (ต่อ)

กระบวนการปรับตัวของชุมชนบ้านโนนขามแป

2.2.5 รายได้และรายจ่าย

มีรายได้และรายจ่ายเพิ่มขึ้น

2.2.6 ภาวะหนี้สินและการกู้ยืมเงิน

ชาวบ้านมีการกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้ภายนอกหมู่บ้าน และเป็นหนี้สินมากขึ้น

2.2.7 เครื่องอำนวยความสะดวก

มีการนำเอาเครื่องอำนวยความสะดวกที่เป็นเทคโนโลยีที่ทันสมัย และมีราคาแพง มาใช้ในครอบครัวมากขึ้น

2.2.8 การถือครองที่ดิน

มีการถือครองที่ดินลดน้อยลงจากเดิม ประมาณครอบครัวละ 0.25-5 ไร่

2.2.9 การอพยพแรงงาน

มีการอพยพแรงงานออกนอกหมู่บ้านมากขึ้น

2.2.10 ความสัมพันธ์ระหว่างกัน

2.2.10.1 ความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในครอบครัว

ก) การทำกิจกรรมระหว่างกันของคนในครอบครัว

ลดน้อยลงจากเดิม

ข) การติดต่อพูดคุยระหว่างกัน

ลดน้อยลงจากเดิม

ค) บทบาทการตัดสินใจของคนในครอบครัว

-อำนาจการตัดสินใจยังอยู่ที่ผู้อาวุโสที่สุดในครอบครัว

-อำนาจการตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้จ่ายเงินจำนวนมากจะขึ้นอยู่กับคนที่ มีหน้าที่หาเงินมาเลี้ยงครอบครัว

ง) บทบาทของพ่อแม่

-บทบาทของพ่อที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมให้แก่ลูกลดน้อยลง ทำให้แม่มีบทบาทใน ครอบครัวเพิ่มมากขึ้น เพราะต้องรับผิดชอบแทนพ่อด้วย

2.2.10.2 ความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในครอบครัวกับคนในชุมชน

ก) การช่วยเหลือกันด้านแรงงาน

-ลดน้อยลง ช่วยเหลือกันเฉพาะในกลุ่มเครือญาติที่สนิทสนมกันเท่านั้น

-มีการจ้างแรงงานแทนการแลกเปลี่ยนแรงงาน

ตารางที่ 41 แสดงกระบวนการปรับตัวของชุมชนบ้านโนนขามแป (ต่อ)

กระบวนการปรับตัวของชุมชนบ้านโนนขามแป

- ข) การช่วยเหลือแบ่งปันและแลกเปลี่ยนอาหารระหว่างกันชุมชน
ลดน้อยลง ส่วนมากแบ่งปันและแลกเปลี่ยนอาหารระหว่างกันเฉพาะเครือญาติที่สนิทสนมกันเท่านั้น
- ค) การช่วยเหลือระหว่างกันด้านเงินทอง
ลดน้อยลง ส่วนมากใช้วิธีการกู้ยืมเงินจากเพื่อนบ้านโดยจ่ายดอกเบี้ยร้อยละ 10 บาทต่อเดือน
- ง) การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม
- มีการรวมกลุ่มทางสังคมเพื่อช่วยเหลือกันด้านการเงินขึ้น
- เกิดความตระหนัก มีการกำหนดแบบแผนการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนมาใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรกรรม

2.2.10.3 ความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในชุมชนกับบุคคลภายนอก

เป็นการช่วยเหลือระหว่างกันในด้านต่าง ๆ เพื่อมุ่งหวังผลประโยชน์ตอบแทนทางด้านการเงินมากขึ้น

2.3 ด้านวัฒนธรรม

- ก) การปฏิบัติตนเกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ
- เข้าร่วมประเพณี พิธีกรรม ต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้นเหมือนเดิม
- ใช้สถาบันทางศาสนาเป็นที่พึ่งทางด้านเศรษฐกิจ (ขอความช่วยเหลือ)
- ปรับรูปแบบอาหารที่ใช้ถวายพระ (ซื้ออาหารจากตลาดภายนอกหมู่บ้าน)
- ให้เงินเป็นค่าตอบแทนการทำงานแก่เฒ่าจ้ำ
- ข) การปฏิบัติตนต่อผู้อาวุโส
ให้ความเคารพ เชื่อฟัง และขอคำปรึกษาจากผู้ที่อาวุโสกว่าเหมือนเดิม
- ค) การแต่งกาย
นิยมซื้อเสื้อผ้าที่มีราคาแพง สวยงาม และมีความทันสมัยจากตลาดภายนอกหมู่บ้านมากขึ้น

ตารางที่ 41 แสดงกระบวนการปรับตัวของชุมชนบ้านโนนขามแป (ต่อ)

กระบวนการปรับตัวของชุมชนบ้านโนนขามแป

2.4 ด้านสุนทรียภาพ

- ลดการใช้ประโยชน์จากลำน้ำพองเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจและออกกำลังกาย
- กำหนดแบบแผนการนำอาหารยากรธรรมชาติในชุมชนมาใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรกรรม ด้วยการห้ามไม่ให้ชาวบ้านที่มีไร่นาปลูกพืชสปรูวณตั้งแต่เขตวัดลงมาทางทิศตะวันออกจนถึงลำน้ำพองเข้าร่วมโครงการ Project Green กับทางโรงงาน
- รวมตัวกับชาวบ้านหมู่บ้านอื่นที่ได้รับความเสียหายจากน้ำเสียที่โรงงานปล่อยออกมาเพื่อประท้วงและเรียกร้องให้โรงงานหยุดปล่อยน้ำเสียและจ่ายเงินค่าเสียหายให้